

ŘÍJEN 1908.

VYCHOVATELSKÉ LISTY.

ČÍSLO 8.

FRANTIŠEK VÍDENSKÝ T. J.

O utvoření charakteru.

Charakter šlechtný je účelem a korunou výchovy a sebevýchovy. Utvoření jeho pojímá poněkud v sebe vzdělání rozumu, vyššího a nižšího chtění, pokračuje v tomto vzdělání a zakončuje je. V charakteru spočívá všechno: člověk, muž, život. Trojí úvaha nám to důkladněji vysvětlí. A proto si odpovíme ve článku tomto na tři otázky: 1. Co se rozumívá slovem charakter. 2. V čem výchova charakteru spočívá. 3. Co nás k utváření hezkého charakteru pobádá?

1. Co charakter je, praví nám nejenom pojem, jež s tímto významem spojujeme, ale i úvaha příčin a činitelů k jeho vytváření spolupůsobících.

Slovem charakter označuje se neobyčejný stupeň pevné vůle. Slovo toto značí vůbec jakousi zvláštnost, význačnost, vyniklost, výraznost a rozdílnost v nějaké věci jako u uměleckého díla, u krajiny anebo člověka. Hluběji pak pojato, znamená slovo charakter to, co člověka v sobě vytváří a na venek od jiných liší, tedy také ráz, značku a osobitost člověka. Pochází pak slovo samo od řeckého *χαράσσω* (charassó) česky „vrýti“, čímž se uvedené významy také s dostatek vysvětlují.

Než toto je všeobecně řečeno. Abychom však význam slova charakter u člověka blíže určili, je nutno pozorovati příčiny a činitele, již při vytváření charakteru spolupůsobí. Je pak takových příčin třé: a) původní přirozenost a povaha; b) výchova vnější; c) výchova svá vlastní neboli sebevýchova.

a) První příčinou charakteru je přirozenost nebo soujem vloh a schopností rodem nabytých a proto vrozených. Už zde vidíme původ největší různosti a rozmanitosti. Jediný Bůh je jednoduchý, nemá více nebo méně při svých rozličných božských vlastnostech; ba ani není v něm podstatného rozdílu mezi bytností a vlastností, ježto je nejjednodušší bytost a ve všech svých vlastnostech nanejvýš dokonalý. Za to člověk je stvořená, složená bytost, je konečný, omezený, různé dokonalosti ve svých vlastnostech a to tou měrou, že jedna vlastnost může býti svou převahou druhé na úkor. Tím se stává, že mnohý má při svém neobyčejně bystrém rozumu velice slabou vůli, jiný pak při živé obrazotvornosti a vyvinutém citu málo rozvahy a rozhledu. Dle některých filosofů hlavně scholastiků je způsoben tento rozdíl tělem a ústrojím, kdežto duše všech lidí jsou prý stejné. Že prý by tím povstal mezi lidmi rozdíl druhový jako je u andělů. Ale zda je náhled tento tak jistý? Zda snad přece nevykazuje duše už při svém

stvoření nehledě ku vlivu tělesnému různý stupeň nadání? — Těžko s určitostí odpovědět. O rozhodném vlivu těla však pochybovati nelze. Nadarmo se nemluví o „tyranství ústrojí“.

b) Druhým činitelem u vytváření charakteru je naše okolí, čas, místo, styk a výchova. Sterými kořeny je člověk připoután ku své rodné zemi, svému národu a své době a nikdo není tak samostatným, aby nikterak vnějším vlivům svého okolí nepodléhal. Jsme látkou, na níž mnoho viditelných a neviditelných rukou a sil pracuje, ano my žijeme už jaksí ve svých předcích. Jako tělesné nemoci a vady, tak i duševní chyby jsou dědičny a způsobují v nás a na nás kletbu anebo požehnání za skutky nám nepřínáležející. Jako horská voda přijímá různé smíšeniny a prvky a odnáší s sebou vrstvy země a kamení, po nichž si řazí dráhu, tak přijímá člověk z krve svého rodu dobré i zlé. Ne nadarmo nazývá se běh přírody tajným soudem, rozdělujícím požehnání a kletbu až do nejpozdějších pokolení.

c) Tito dva činitele tvoří charakter vrozený. Nabytý charakter má za původce člověka samého. Je způsoben svobodnou vůlí, námahou a prací, již sebevýchově věnuje, zvyklostmi a schopnostmi, jež si osvojí. Člověk tu může vykonati více nežli se domnívá. Vzhledem k tomuto vytrvalému samostatnému vytváření možno právem říci, že charakter je vůle duši ovládající a člověku stejnoměrné myšlení a jednání vtiskující.

Tyto úvahy umožňují nám přesné označení charakteru. Jest tedy charakter stálý směr a mravní tendence člověka; je to výslednice různých činností jeho života, zvláště představ, myšlenek, pocitů, chťičů a výkonů; je to výchovou, vrozenými vlastnostmi a osudy výrazná osobnost; je to, čím člověk pevnou vůlí se učinil, nebo-li celek osobnosti, její nejhlubší jádro a pevná výraznost duše, čímž zásadně a ustáleně jedná; je to stejnoměrná pravidelnost a pevnost veškerých tužeb oproti vrtkavým náladám, náklonnostem citů a pudů; jedním slovem: charakter je člověk sám, pokud obezřetně a vědomě dle jasně poznaných zásad a s vytrvalostí jedná.

2. Z toho, co praveno, jde na jevo, jak důležité je utvoření charakteru. Jestliž charakterem člověk sám, o nějž se jedná. Hlavní zásady pak, dle nichž se všeobecně utváření charakteru může uskutečnit, jsou tyto:

a) Předně je nám pečovati o to, abychom charakter měli a charaktery byli. Nikdy nesmíme býti bezcharakterními. Jestliž charakter vůle lidská jednající rozhodně a vytrvale dle jasných a pevných zásad. Bezcharakternost je nedostatek zásad, pevnosti, stálosti a rozhodnosti. Je to vrtkavost a niterné zmitání vášněmi, nestálost v náladách a vnějších vlivech. Býti bez charakteru je tolik jako býti lhostejným oproti dobru a zlu, oproti povinnostem a nedbalostem. Takoví lidé jsou podobni korouhvičce na střeše; kam vítr, tam plášť.

b) Musíme se starati, abychom měli charakter dobrý a hezký. Dobrý charakter podstatně spočívá ve přímém a stálém zření ku mravně dobrému a v souhlasu naší vůle a konů s pravidlem svědomí a našich povinností. Kdo neochvějně jde za svým svědomím a svým povinnostem všude činí zadost, je podstatně dobrým a čestným charakterem. — Avšak je ještě jedno větší dobro a krásno a v něm záleží vlastně dokonalost charakteru. Sličnost charakteru vůbec spočívá v příjemném ladu a, pokud možno, všeobecném souladu veškerých schopností člověka. Člověk má vyšší a nižší poznávací a chtěcí mohutnost s příslušnými silami. V jich krásném vy-

rovnání a lадném spolupůsobení spočívá charakteru dokonalost, která zanáší se vysokými úmysly, cíly a ideály; má vřelé, šlechetné, upřímné, poctivé, otevřené srdce; je nezištným, obětavým, velikomyslným.

Pohled na takovou povahu uspokojuje, povznáší, nadchne, vzbuzuje důvěru. Ohledně temperamentů má ušlechťený charakter od sankvinika veselost, život ducha; od melancholika bystrost rozumu, hloubku a jemnost citu, od flegmatika sebeopanování, chytrou vypočítavost; od cholera podnikavost, pevnost, neohroženost. To by byl ideál velikého charakteru. Takový charakter nacházíme těžko. Než, my katolíci, máme tu přes to takových charakterů skoro přebytek. Pohledněme na svaté, pohledněme na Krista Pána! Ze svatých máme sv. Václava, Bernarda, Františka a p. I svět je obdivuje!

Rub dobrého charakteru je charakter špatný. Charakter není špatný pro některé chyby, nýbrž, když někdo stále, z náklonnosti a vědomě ku zlému, ku sprostému a nemravnému je nakloněn a když nesvědomitost, lenost a neskrocená vášeň ho ovládají. To je zlý charakter; než obyčejně bývá charakter spojen s chybami. Kdo chce mít dobrý charakter, musí tyto chyby, hlavní chybu charakterní, odstraniti. Chybu tuto je často těžko nalézt. A proč?

a) Poněvadž se dobře neznáme. „Γνωθί σαυτον“ „Znáti sebe sama,“ platilo a platí povždy za věc nejtěžší.

b) Poněvadž se máme tuze rádi a jsme zaujati tak pro sebe, že své chyby nevidíme anebo je jinak vykládáme: lenost, neodhodlanost je u nás moudrost, opatrnost.

c) Nerádi se sami kritisujeme, ježto bychom se musili sami polepšiti.

Kdo však má dobrou vůli, může charakterní chybu poznati a ji napravit.

Niterné pomůcky jsou: a) Hleďme, co u nás převládá, zda rozum, či vůle, či fantasie. b) Pozorujme své častější chyby a poklesky. c) I ctnosti mohou nás vésti ku poznání chyb. Neboť dobrota srdce na př. lehko svádí ku slabosti a velké povolnosti. d) Přihlížejme, co je nám lehké anebo těžké. e) Konečně nás může ku poznání chyb vésti směr našich myšlenek, plánů a nálad.

Vnější pomůcky jsou: pomoc a osvícení Boží; b) úsudek těch, kteří nás znají.

3. K utváření charakteru nás pobádá a) nutnost b) možnost.

a) Nutnost je dvojí: negativní a pozitivní. Charakterní chyba je znetváření obrazu naší duše. Naše nejvyšší duchovní šlechtictví je bohupodobnost, což ona chyba ničí. — Mimo to je taková charakterní chyba zdrojem chyb jiných. — Konečně nás tato chyba zdržuje od pokroku a kazí naše ctnosti. Je to cizopásník na stromě ctností!

Naopak čím dokonalejší je charakter, tím dokonalejší je život, tím větší náš pokrok. A to je pozitivní nutnost. To je často ona hradba dělicí nás od Boha.

Dále nám pomáhá dobrý charakter při našem povolání. Ano jsou povolání, kde dobrý charakter je prostě nutný. Tak je to u řečníka, profesora, představeného. Dobrý charakter zjednává důvěru a vážnost.

Ale je to možno, něco na našem charakteru změnit? Racionalisté a naturalisté pochybují. Dlužno však rozlišovati. Jisté věci, jak jsme viděli,

změnit se nedají. Co je nám vrozeno, nelze přeměnit. Tak cholerik zůstane cholerikem, sankvinik sankvinikem atd. Avšak jisté věci dají se přece napravit. Ovšem není to práce jednoho dne a je k tomu třeba zmužilosti a zase zmužilosti. — Kristus Pán nás k tomu nabádá slovy, že máme býti Otcí nebeskému podobní a nésti kříž za ním. „Buďte dokonalí, jako váš Otec nebeský dokonalý je.“ „Kdo chce jíti za mnou, ať vezme svůj kříž na sebe a mne následuje.“

DR. JOS. AL. OPLETAL.

Lokalisace duševních schopností a konů.

(Dokončení.)

Charakteristickými schopnostmi člověka jsou a zůstanou: rozum a vůle, k nimž se druzí jiné schopnosti psychické. Rozumem chápeme idee všeobecné, usuzujeme, tvoříme soudy a úsudky. Vůle se kloní k naprostému dobru, miluje pravdu, dobro, krásno. Tyto pojmy nemají v sobě nic organického, nic hmotného, jsou neorganické. By mohly vzniknouti, potřebují ústrojí příslušného. Jsouce nehmotny vyžadují nutně příčiny, schopnosti nehmotné. Intelligence je vyhrazena pouze člověku, a ni sebevyvinutější instinkty zvířat se jí ani z dálky neblíží!

Mezi případy, o nichž se na první pohled zdá, že jsou pro přímou lokalisaci také nejvyšší duševní činnosti lidské a tím pro vnitřní odvislost jejich na pochodech kůry mozkové, jsou jistě poruchy většinou mozku čelního. Příklady uvádí již v. Monakow, L. Welt, von Jastrowitz a j. Tyto vedly k domněnce, že je v čelním mozku sídlo intelligence a mravní kázně. Flechsig opatrně dí: „Zdá se, že pozitivní vědění netrpí bezprostředně, když je porušen mozek čelní, ovšem trpí účelné jeho užití, ježto případně přestává úplný zájem, mizí každé osobní účastenství na vnitřních a vnějších dějích. Poněvadž tím klesají všechny osobní činnosti, činná pozornost, přemýšlení a pod., zdá se, že čelní středisko je hlavně účastno citu a konu vůle, jež tlumí nebo rozněcuje osobní „já“. A to tím spíše, ježto určité poruchy čelního mozku provází nezřídka zvláštní změna povahy.“ Zasloužené odpovědi dostalo se domněnce té od Bessmera: „Od r. 1896 se obírala velmi přísná kritika duševními poruchami následkem onemocnění čelního mozku. Ale s podobnými jevy se setkáváme, i když je naduřen mozek na jiném místě! Kromě toho nelze užití ke všeobecnému posouzení stavu duševního pokusů na nemocném, když byl ve stavu somnolence nebo byl-li duševně chorý již, kdy je jeho vědomí zkaleno. Konečně změna charakteru je i při všeobecných zjevech. Proto není přesná lokalisace takových zjevů ve smyslu symptomů Herderových. Tím může býti dostatečně dokázáno, že nemáme anatomicko-pathologických důkazů, že je čelní mozek sídlem intelligence a mravnosti.“¹⁾ Wundt míní, že je v mozku čelním sídlo appercepce čili pozornosti. Podobně Ferrier již pravil: „Myslím, že mají frenologové dobrý důvod umístiti schopnosti reflexivní do části čelní. Skutečně není pravdě nepodobným, že zvláštní vypěstění určitých bodů čelního mozku je také známkou síly koncentrační a intelektuelní schopnosti v jistých oborech.“ I na to Bessmer odpovídá:²⁾ „Zde mluví fantasie, ne

¹⁾ Die Grundlage d. S. str. 74, 75. ²⁾ Tamtéž str. 76

rozumné přemýšlení. Všeobecné pojmy, úsudky a závěry právě tak jako vnitřní kony vlastní vůle lidské nemohou vůbec míti nějakého přímého fyziologického nebo anatomického podkladu. To odporuje jejich vnitřní podstavě. Všeobecné pojmy, úsudky a závěry, jež mohou býti pevným podkladem vědy a mravního života, mohou vzniknouti pouze jedinou schopností, jež je schopna býti neodvislou ode všeho hmotného a individuálního. Věda pracuje s pojmy, jež jsou úplně abstraktní jako příčina, účinek, poměr, vztah, pravda, moudrost, povinnost, ctnost, neřest a pod. Ať se někdo pokusí vysvětliti, jak může organická síla tvořiti takové pojmy!¹⁾ Povzněsti se nad hmotu, úplně od ní abstrahovati! Toho není nikdy schopna síla poutaná na hmotu, schopnost, jež je podstatnou součástí hmoty! To je úplná kontradikce.²⁾ Jen ona myšlenková anarchie, jež již po čtyři století téměř se vžirá v širší kruhy, klade na místo abstraktních pojmů pouze vnější představy. Psané obrazy, zvukové, nemohou nikdy pojmu nahraditi. Samy o sobě jsou to strnulá, bezpodstatná schemata! Kdo operuje pouze se smyslovými představami, nemyslí, nýbrž blouzní! Asociace představ není úsudek, ač předchází úsudek, provází jej a může za úsudkem následovati. To by byl konec vědy, kdyby byla asociace tvůrkyní pravdy. Tím méně možno závěry považovati za asociace. Vlastní pojmy, pojmové analýze a pojmové spojování jsou podstatou úsudku a závěru. Jen tím se stávají normou vědění a jednání. Že nelze sloučiti svobodné vůle se silou závislou na hmotě je tak zřejmé, že právě v tom poznání tkví důvod boje proti svobodě vůle. Každá schopnost vázána vnitřně na hmotu, je nutně vázána i na zákony a hranice, jež sebou hmota přináší. Vůle lidská se však povznáší nade všechny hranice hmoty! To musí každý připustiti, kdo nechce býti němý a zatajiti oběti, jež lidstvo přineslo a přináší, oběti pohodlí, zdraví, vlastního života za ideální statky, za vědu, čest a právo a mravnost, především však za blaho nesmrtelné duše, k oslavě svého Boha!“

Ať se objevují poruchy intelligence a vůle následkem poruch umístěných, nebo onemocnění mozku, vždy je lze dostatečně vysvětliti tím, že onemocněním je porušen pocit, smyslová představa, smyslová žádost. Jsou-li tyto porušeny, pak snadno pochopíme, jeví-li se poruchy i v úsudku, a vznikají-li bláznivé idee! Rovněž změnu vůle, bouřlivou tíseň, kvap si dostatečně vysvětlíme, jakož i všechny poruchy povahy, z poruch citových a pudových.

Proto psychopathologie nikterak nepotřebuje přijímati, že rozum a vůle jsou ve své činnosti bezprostředně odvislé a podstatně od tělesného ústrojí. Nepřímá ovšem a prostřední odvislost je, ale ne vnitřní, podstatná. V tomto životě nepopírá odvislosti nikdo, nýbrž ji výslovně uznáváme. Naprosto nesprávným je však Munkův pojem o intelligenci, kterou považuje za „souhrn a resultat všech pocitových postřehů.“

¹⁾ Sind in den Beziehungskomplexionen höherer Ordnung schon die Relate selbst unanschauliche Erkenntnisinhalte, so ist es ihre Relation natürlich erst recht. Wir besitzen in der Tat Erkenntnisinhalte mit den Eigenschaften der Unanschaulichkeit, Abstraktheit und Allgemeinheit. Diese Lehre kann man nur bekämpfen, wenn man die Begriffsbildung im Sinne des ganz unpsychologischen Lockeschen Sensualismus deutet und den Urteilsvorgang mit dem Assotiationsprozess verwechselt.“ Geysler str. 415.

²⁾ „Duševní činnost není dějem čistě fysiko-chemikálním, je to »živý děj« živé massy mozkové a to děj nad míru spleťtý, řízený zákony ne fysikálními, ale zákony duše.“ Fr. Kubíček ve »Hlídce« 1903, str. 573.

I kdyby byla úplně správnou zmírněná theorie lokalisační, jak ji hlásal Sollier, ba ještě více, i kdyby celá theorie lokalisační byla pravdivou, zůstane, jak Sollier sám uznal, nutnou duše, jež užívá mozků jako ústroje k různým činnostem. Sám uznává, že každá psychická činnost vyžaduje oživující síly duše, ježto pouhá hmota nemůže nikdy jako taková přispěti k dušení činnosti, ani ji přenést na duši z oněch částí mozkových. I kdyby bylo pravdivé, co učí frenologové o počtu a distinkci ústrojí pro různé schopnosti a vlohy, přece nelze proto nic namítati proti duchovosti duše a rozumu, nelze jich stotožňovati s tělem a fysickými pochody mozkovými.

Jsou-li někteří s touto či onou formací mozkovou, a — budiž — tou či onou formací lebečnou bystřejší a nadanější než jiní, kteří mají jinou formaci, dobře si můžeme vysvětliti: vnitřní stav a evoluce mozku přispívá jistě k tomu, by si obrazotvornost, jež je schopností organickou, tvořila lépe fantasmata, předměty to a látku vyšší schopnosti, rozumu, by lépe soudil a usuzoval. Také faktum: poruší-li se některá část mozku, přestává, nebo se poruší paměť anebo pohyb některého ústroje organického, dokazuje toliko, že ta část je středem, sídlem paměti, nebo jejím ústrojím, anebo jiné schopnosti smyslové, nebo pohybu místního, nebo podmínkou těchto. Že ti, kteří jsou nachýleni k určité vášni majíce jistý útvar lebky, dokazuje toliko, že je nějaká schopnost organická, t. j. smyslová, od níž ona činnost přichází. Milerádi připouštíme! Z toho však neplyne, že není jiné schopnosti u člověka. Naopak: můžeme všechny smyslové náruživosti krotiti, toužiti po dobru vyšším, nehmotném, k čemuž nás jistě nemůže přivésti nějaká schopnost organická. Z celé frenologie by pouze vyplývalo, že jsou některé schopnosti poznávací nebo snahové umístěny v různých částech mozku, totiž schopnosti smyslové.¹⁾ Ať tedy dokáží materialisté, že nemáme jiného poznání, žádné náruživosti a náklonnosti duševní, kromě těchto, že nemáme schopností, jež užívají mozků jako nástroje pouze, aniž by při tom byly výronem processů mozkových a pak teprve budou moci ze „vědy a umění“ frenologického něco dokázati.

Mohou býti jednotlivé schopnosti organické a jsou. Ale: mohou dokázati fyziologové, že jsou i schopnosti rozumové organickými a umístěnými? Mohli tyto dokazovati pouze methodami, jakých užili při důkazu o lokalisační schopnosti nižších:

Předpokládati, že může býti ta schopnost oddělená a sama umístěná.

Dokazovati, že při organické poruše, mizí činnost oněch schopností.

Dokazovati, že se činnost schopnosti vrací, zahojí-li se porucha.

Bylo to dokázáno pro schopnosti motorické a sensitivní, dejme tomu pro všechny. Ale není dokázána lokalisace abstraktní idee, úsudku, tvrzení, pochybování, soudu, svobodného rozhodnutí a všech činností intelektuelních.²⁾

¹⁾ Georg Surbled *Le cerveau* c. 26—28 od str. 229.

²⁾ Také T. Pesch připouští: 1. Mozek je hlavním ústrojem smyslových schopností; 2. je možno, že jednotlivé části mozku slouží různým činnostem schopností; 3. je možno, že sensitivní a tím i intelektuelní život svým způsobem je odvislý od dispozice hmoty; 4. některý útvar mozkový se jeví také na útvaru lebky. Rozhodně popírá: 1. že je duše v mozku; 2. každá schopnost je tak umístěna, že je neodvislá od jiných; 3. schopnosti psychické jsou celé a pouze odvislé od dispozic mozkových; 4. že lze útvar mozku poznati ze zevnějšího útvaru lebky.

Ano, žádný opravdový a vážný učenec ani nepočal toho dokazovati, nikomu ani nenapadlo podjati se toho úkolu, poněvadž každý ví, že je takový pokus chimerický! Nikdy se to fyziologii nepodaří, ať je jakkoli zdokonalená! Důvodem je: musila by předpokládati jako základ, že možno oddělit abstraktní myšlenku od činnosti smyslových, měniti a tlumiti rozum, aniž by se při tom měnily a tlumily schopnosti smyslové. Taková odluka je nemožná, na tomto světě aspoň, přiči se naprosto lidské přirozenosti.

Našel fyziolog, lékař, někdy nemocného, který by měl všechny smyslové schopnosti bez poruchy, smysly vnější a vnitřní, při tom však by byl přece pomaten v činnosti čistě intelektuelní? To je případ chimerický, nemožný. Naopak je porucha rozumová vždy spojena s poruchou paměti, obrazotvornosti, nebo smyslů. Nikdy není oddělena. Proto není možno činnosti rozumové oddělit a měniti ji poruchou jistého orgánu.

S druhé strany zase opakují, ježto tak často se v tomto bodě chybuje, velmi často úmyslně a zlomyslně! Spojení dvou podstat (duše a těla), není totéž (jako činí materialisté), jako jejich identita! Myšlenka je podmíněna vibrací nervovou, nicméně jsou naprosto různé podstaty. Myšlenka není toliko funkcí mozkovou, není pouhým výronem mozku, duše není funkcí těla! V mozku samém je tolik myriád tělísek, buněk nervových: odkud jednota vědomí? Je možno, by všechny psychologické činnosti byly toliko funkcí těla? Jak může z množství vzniknouti jednota, neuzná-li se jednotný, jednoduchý, základní princip t. j. duše, jež je příčinou této jednotnosti? Vědomí jednotnosti není klam, jak by si toho mnozí přáli!¹⁾

Naopak: „Vědomí jako souhrn psychických prvků, jež v určitém okamžiku vnitřní obsah člověka naznačují, určují a tvoří, je stavem tak směrodatným, že bylo právě příčinou, pro kterou mluveno o tom, že není třeba představovati sobě svobodnou vůli jako zvláštní fakt.“²⁾ A jednotu jeho dosvědčí vlastní naše introspekce!³⁾ Odkud jednota?

Snad mi tu někdo namítne: Což nemůže býti nějaké associační středisko tu?

Toť právě naše mínění!

Ať si to nazve kdo čímkoli, my právě toto všeobecné středisko a oživující princip, na hmotě podstatně nezávislý, jednoduchý, jednotný nazýváme duší. Duše pak, jež je schopna neorganické činnosti, musí býti sama neorganickou, duchovou!⁴⁾

¹⁾ Viz Geyser hl. III. § 2. „Unzureichende Erklärung des Ichs und der Bewußtseinseinheit in der Assoziationspsychologie“ str. 87—93. Právě se též táže: „Worin gründet die Einheit und Kontinuität des individuellen Bewußtseins?“ a zamítнув nedostatečné theorie, zvláště Jodlovu, Kantovu, dí: „Das Bewußtsein und sein mannigfaltiger Inhalt leben nirgendwo anders als in der Seele selbst. . . Daher sind wir mitnichten absolute Gegner jener modernen Anschauung, welche die Seele in den Daten des Bewußtseins, in der »Aktualität« der wirklichen, seelischen Ereignisse aufsucht. Es ist ihr innerlich einheitliches reales Sein und ihre reale Kraft nur, welche das Ganze des Bewußtseins durchströmen und tragen.“ (str. 110.) Dále str. 111—118 hájí, že duše je substancí a to nehmotnou.

²⁾ K. Černocký, Cit práce, str. 570.

³⁾ Viz Revue Néo Scolastique, ročník 14. č. 4. 1908 Louvain „A propos de la »Methode D' introspection« dans la psychologie expérimentale“ str. 507-532.

⁴⁾ Správně stanoví meze fyziologického vysvětlování života duševního, Dr. Jos. Kratochvíl ve stati: „Poměr psychologie k fyziologii“ ve »Hlídce« 1906, čís. 1. str. 13: 1. fyziologie

Poukazuje-li se proti tomu na zvířata, kde se jeví také jakýsi život „psychického“ principu, a přece je tento princip zvířecí od hmoty neoddělitelný a zhyne-li hmota, hyne i princip, odpovídám.

Jsou „psychické“ činnosti u zvířat a podobné, mohu říci, ve zvířecí části života lidského, t. j. života, který je člověku s živočichy podobný, (totiž života organického a v tom smyslu hmotného) — činnosti, jež bez těla nejsou možny na př. choditi a pod. U člověka síly principu živočichů nahrazuje princip vyšší, jež má vedle oněch schopností ještě jiné, vyšší.¹⁾ A tu by materialisté musili dokázati, že „psychický“ princip u živočichů se hmotou podstatně spojený, od ní naprosto neoddělitelný je týž jako u člověka! Toho nedokáží, poněvadž podstatně různé podstatně vyšší schopnosti lidské (rozum a vůle) vyžadují podstatně různý, podstatně vyšší (netoliko stupňovitě vyšší!) princip, jímž je — duše lidská! Její schopnosti vedle sensitivních, k nimž přispívá, oživujíc tělo a ústrojí, jsou intelektuelní, mravní, ode hmoty nezávislé, neorganické, duchové!

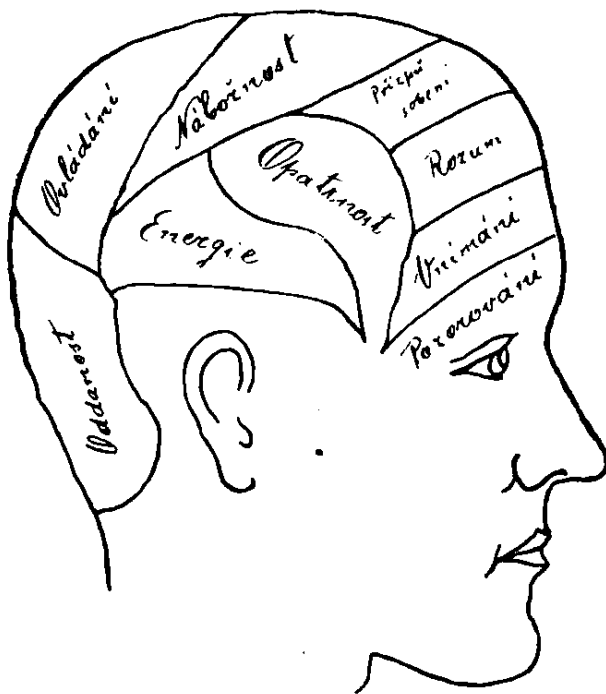
Flehsig neprávem, nesprávně připisuje střediskům associačním schopnost myšlení! Ať je jakékoli středisko, pokud zůstane organickým, není duchové myšlenky schopno!

Z řečeného nutně vyplývá, že musíme zamítnouti naprosto psychologické zásady frenologie.

Je nesprávným, že každá činnost duševní, bez výjimky, podstatně vnitřně je odvislou od mozku. Myšlení a chtění jistě ne! Jinak by nebylo možno myslet na věci nadsmyslné, abstraktní a po svobodě lidské by bylo veta! Vše by přece bylo pouze nutným výronem mozkovým! A mluví-li přece frenologové ve svém systému o svobodě vůle, mluví o něčem, čím si sami odporují. Vždyť dle nich je vůle jen výsledkem duševních sil různých, jež působí nutně: tu i vůle musí býti nutnou a nemohla by vésti a ovládati sil druhých a činností jiných! I když se praví: ²⁾ „Všechny kritiky proti frenologii obracejí se buď proti něčemu, co žádný praktický frenolog netvrdí, nebo proti zásadám, které jsou pro frenologickou praxi lhostejny“ (naráží tu asi

Ukázka frenol. lokalisace dle Čapka.

Mozková střediska.

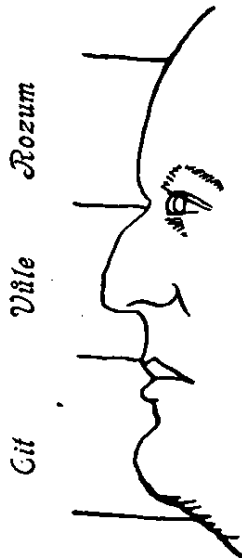
Obr. B. (Dílo cit. str. 36.)

nemůže vysvětliti kvalitativního rozdílu stavů duševních; 2. nevysvětlí vyšších forem činnosti duševní; 3. nevysvětlí jednoty vědomí, jež je podstatnou známkou života duševního. To v podstatě podal známý německý psycholog Lipps, jak referuje týž autor ve stati „Psychologie na mezinárodním kongresu v Římě“ ve »Hlídece« ročník 1905, č. 7, str. 565 násl.

¹⁾ Jednotu duše s činností vegetativní, sensitivní, intelektuelní viz znázorněnu Geysler, str. 496, 497. ²⁾ Čapek, dílo cit. str. 10.

autor právě na právě uvedený závěr), přece k uvedenému závěru nutně logicky vede tvrzení „jistý útvar hlavy, jisté známky v obličejí, jistá konstituce těla se vždy pojí s jistými vlohami, schopnostmi a náklonnostmi“ t. j. tedy i duševními!?

Vlohy a obličej.

Obr. C. (Dílo cit. str. 94.)

abychom zůstali lidmi? Jak mnoho jich může chyběti a duše přece zůstává duší!

Nelze připustiti, že rozum a vůle jsou pouze resultaty jiných sil. Byly by úplně ovládnány jinými; rozum by nebyl normou, vodítkem jiných činností, nýbrž naopak nutně by byl podřízen jiným silám. Vůle by nevládla, nevedla činnosti jiných sil, nýbrž naopak. Proti tomu svědčí docela jasně sebevědomí!³⁾

Konečně frenologové, kteří přece uznávají nehmotnost a duchovost duše, přiznávají se k něčemu, co je vlastně vyloučeno z jejich systému a popírají následky své theorie. Vždyť co je vnitřně odvislé od tělesných orgánů, nemůže bez nich býti; proto: není nesmrtelnosti duše! Jak tedy možno si mysliti, že je duše nehmotná?

Zamítáme i tvrzení Ziehenovo: „Jako všeobecné představy, tak také naše city jsou umístěny v kůře velkého mozku . . . rovněž i akty vůle, jsou od činnosti mozkové kůry odvislé.“ Abstraktní pojmy, všeobecné představy umístěny nejsou! Při aktu vůle nesmí se zaměřovati vnitřní kon vôle s provedením vnějšího pohybu. Tolikrát jsme poukázali, že poruchy v intelektuelním životě nejsou na poli mozkové lokalisace ani v oboru

¹⁾ Viz obrazy z díla Čapkova B, C.

²⁾ Laplace měl na př. ústroj blbosti.

³⁾ „Psychologie však jasně dokazuje svobodu vůle lidské ze jsoucnosti pojmu svobody, z rozumnosti lidské, ze sebevědomí o svobodné vůli samé, o dějích, jež svobodné rozhodnutí vůle buď předchází anebo provází, z výsledků, jež nutně předpokládají svobodu vůle lidské za svůj důvod, z následků zapírání svobody vůle lidské, z nepravdy námitek proti svobodě.“ Eugen Kadeřávek, Morálka filosofická. Část I.-II. V Praze 1906, str. 116.

mechaniky mozkových dějů, nýbrž v oboru psychickém. Je-li smyslovým představám odňat substrat nervových dějů mozkových, přestává duševní život proto, poněvadž smyslové schopnosti mu nepodávají látky!

Dalším závěrem je naprosté zamítnutí atavismu a mínění Lombrosovo, v. Lisztovo. Tvrdí totiž, že všichni zločinci jsou šílení, nebo stížení dědičnou chybou. Vliv mozku však na umravnění nedá se určit, jak dokazuje vídeňský fyziolog Meyner,^{1) 2)} který také atavismus a „zločinství zrozené“ Lombrosovo zamítá rozhodně. „Das Streben aber, die Moral, als ein umschriebenes Seelenvermögen aufzufassen, im Sinne von Gall ein Organ der Moral zu umschreiben, kommt nur wissenschaftlicher Denkfähigkeit zu. Die Gesittung lässt sich nicht von den localisierten Organen in den Halbkugeln des Gehirns deduzieren. Solche gibt es nicht. Deshalb bleibt nur die einzige richtige Auffassung im dem Associationsorgan, es genügt nicht die Intelligenz im Ganzen, den Halbkugeln als Ganzes, den Mechanismus der Gesittung zu erkennen. Sie sind die Bildungsstätte des Mutualismus, der Gegenseitigkeit, des Guten. Wenn wir die Widerstände innerhalb der Hirnleistungen gegen die Gesittung als ihren Gegensatz ansehen, als das Böse, so liegt der Gegensatz des Organs der Gesittung in den subcorticalen, unteren Massen des Gehirns, als einem Mechanismus, der Impulse liefert des parasitischen, primären engeren Ich, dessen Hemmung von oben, von den Halbkugeln, durch die Motive des secundären Ich eine Harmonie im Zusammenwirken des gesammten Gehirnmechanismus zu Gunsten der mutualistischen Geistesentwicklung erreicht oder nicht. In den subcorticalen Organen des Gehirns ist der rein persönliche, parasitische Factor des Gehirnlebens, der im Rahmen der socialen Gesittung zum Bösen wird.“³⁾

A fortiori třeba zamítnouti soustavu přívrženců darwinismu, kteří přepisují vývoj živočišný pouze vlivům vnějším a aplikujíce vše i na člověka. uznávají pouze stupňový rozdíl mezi schopnostmi jiných živočichů a lidí.

Končíme svou studii souhrnnými slovy:

Ať se i dá v některých případech pravděpodobně posouditi nadání individua: to se dá odvoditi také ze zásad naší, zdravé duševědy a netřeba se utíkat k frenologii. Ba, kdyby i někdo chtěl se k ní utéci, přece — právě u ní — dostatečného a rozumného vysvětlení pro onen zjev nenajde. Nemůže se popříti jistý vztah mezi mozkiem a schopností intelektuelní. Varujíce se obojího extremu t. j. idealismu⁴⁾ (který úplně popírá odvislost) a materialismu (který tvrdí, že je myšlenka přirozeným výronem mozkového ústroje) přijdeme ke zdravé filosofické duševědě, kterou výtečně vyložíme poměr mezi tělem a duší. Uznáváme dvojí prvek: tělo a duši uznáváme jejich vzájemnou odvislost, uznáváme schopnosti smyslové, odvislé od ústrojí

¹⁾ Meynert: Gehirn und Gesittung, Wien, 1889. ²⁾ Viz také Geysler str. 480 § 4. č. 582.

³⁾ Pěknou stať o mravnosti se strany psychiatrie má Karel Černocký ve „Hlídce“ 1904 č. 1. str. 1—9 „Moderní psychiatrie a otázky mravnosti“ a o „Psychologickém zjevu vědomí a svědomí“ tamtéž str. 568—573, 667—670, 731—734. Upozorňuji na větu: „Nestejný rozvoj různých smyslů a ústrojí téhož jednotlivce způsobuje nestejně rozměry v příslušných částech nervstva(l), tím nestejně podmínky paměti a tudíž odrudy paměti“ (str. 572). (Autor snad mluví o paměti smyslové), na rozvoj vědomí u dítěte (str. 668—670), na úkol kázně při výchově: „Mravní schopnost ve veliké míře se vytváří průběhem života individualného“ (str. 731), a normu mravní hodnoty: „Svědomí zůstává vždy měřítkem mravní hodnoty činů.“ Nemíní ovšem autor svědomí, laxního, zkaženého!

⁴⁾ Cartesius neuznává organických schopností duše, nemluvil ani o možnosti jejich umístění.

a schopnosti duše k myšlence na základě smyslového poznání.¹⁾ Tato filosofie přijímá poznatky vědecké, při tom však pevně hájí duchovosti lidské duše. Duchovost duše lze jen spoutati — nerozumně ovšem — jen řetězy imaginárními, ježto základ je nemožný. Z pražádných objevů nelze dokázati, že je mozek sídlem čisté myšlenky, nýbrž pouze sídlem schopností hybných a sensitivních.²⁾ Materialismus je psychologický zjev, jehož iniciativa je ve vůli. Theorie materialistická je pouze večer, který přichází po dni materialismu praktického. By se mohly popírati idee ducha theoreticky, třeba napřed v životě odhoditi idealy. Předně se klesne prakticky do spárů materialismu, pak je připravena cesta theorii. Primum vivere, dein philosophari! Chytá se, čeho může. Chytil se frenologie, chytil se lokalisace,³⁾ chránil se tmou, nyní — nemožno dále. Nezbyvá než zanechati vyhledávání sídla schopností intelektuelních, prostudovati zdravou psychologii, uznati vnitřní neodvislost rozumu a vůle od hmoty. Theorie lokalisační, na nichž materialisté budovali své naděje, obrátila se s pokrokem vědy proti nim a je novou apologií duchovosti!

„Pojítkem je — křesťanský názor světový!“ (Dr. Jos. Pospíšil dílo cit. str. 1192.)

FR. PELAN.

Náboženství a mravní čistota.

(Dokončení.)

(Škola.) — Když dítě dospěje let školou povinných, přistoupí nové vlivy. Pro křesťanské rodiče jest především důležit charakter školy po stránce náboženské. V našich dobách opět s velikou chloubou a sebevědomím chystají se do boje staré zbraně pro školu beznáboženskou. „Dítě nemá býti ve škole vyučováno v nějakém určitém náboženství; ve škole má poznati nejrozmanitější vyznání, by si později svobodně mohlo vyvoliti

¹⁾ Schröder van der K. praví: „Der Mensch vereinigt nicht nur fast alle Kräfte der Natur nebst den höheren Kräften und seinem Körper, durch seine edleren Vermögen setzt er auch den Fuss in eine andere und höhere Welt, die ausser dem Bereiche unserer Sinne gelegen ist, und durch Körper und Seele sind in ihm zwei Welten vereinigt. Diese Vereinigung und Verschmelzung der Materie mit einem Immateriellen war von jeher ein schwieriges Problem für die tiefstinnigsten Philosophen und ein Stein des Anstosses für alle Zweifler. Und wer mag hoffen, den Schleier vollständig zu lüften, solange unser an die Materie gebundener Geist nur materielle Objekte zuschauen vermag, solange ihn der unmittelbare Anblick der höheren Geisterwelt versagt ist.“ (Cit. Bessmer, str. 145.) Podobně T. Pesch.

²⁾ Můžete studovati tělo dle vztahů k různým úkazům činnosti duševní a zabývati se psychologií fysiologickou, avšak tím nevysvětlíte nejdůležitějšího, poněvadž velmi mnohých jevů činnosti duševní nelze uvést na jevy energie fysické ani na pohyby mechanické, jakkoli komplikované! Fysické přípravy k umělému vyvolávání psychických úkazů jsou velmi užitečné k určení výrazů a vnějších jevů, ale to je daleko učení, jež pokládá myšlenku za produkt mozku. Tak Lipps o podstatě na kongressu psychol. v Římě, 1905. (Srov. „Hlídká“ 1905, str. 566.)

³⁾ „Lokalisace mozková je pro materialisty dvojsečnou zbraní, již užívají popírajíce jednotu a duchovost duše lidské. Z toho, že je více mozkových ústrojí soudí, že je také více principů, jež působí duševní činnosti a ze hmotného umístění činnosti konkludují na hmotnost schopností.“ Forges v díle cit. str. 137.

své náboženství.“ — Tak hlásají mužové i ženy v četně navštívených schůzích.

Nedejte se tím mýliti, křesťanští rodičové; ve výchově vašich dětí má se pokračovati v jednom duchu, v duchu křesťanské víry a pozitivního vyznání. Škola beznáboženská,¹⁾ která neuznává žádného vyučování věroučného a tím též žádného pravidla víry, ale která každé mínění, každou pochybnost pokládá za oprávněnou, jak může přispěti k mravní čistotě? Duše dítky podobá se otevřenému městu. Určitá, pevná a živá víra má býti její hradbou proti nepřátelům, usilujícím tam vniknouti. Zaplaví-li se však toto město všemožnými věroučnými ideami, pak to není nic jiného, než odevzdati je vnějšímu i vnitřnímu zpuštění. Jest to jako když mladému poutniku nabídne se na podporu slabá, zpuchřelá hůlka místo vyzkoušené, pevné hole zjevených pravd Božích, po nichž on již svou přirozeností touží. Ostatně i zde zkušenost znova potvrzuje: „Zůstává-li vzdělání náboženské za vzděláním světským, stává se člověk nemravným a nevěreckým. Devět desítin všech pohrom, jež stihly lidstvo, nemají jiného původu, než že veliké vzdělání ducha bylo spojeno s nízkými vášněmi.“²⁾

Proto tedy pečujte křesťanští rodičové, by s všestranným vývinem sil duševních posiloval se i náboženský život vašich dětí, jednak správným vyučováním náboženským, jednak vroucím a živým účastenstvím na církevním životě. Než na tom není ještě dosti. Hleďte se přesvědčiti o pokroku, jež každé vaše dítě činí, pomáhejte jim a dejte jim poznati, za jak nutné vy to i pro sebe považujete, aby v náboženské výchově denně užívalo se duchovní zbraně na obranu ctnosti.

(P o m o c p ř i v y u č o v á n í.) — Jest tvou radostí, křesťanská matko, když můžeš přispěti svému dítěti, jež tě prosí, by si smělo opakovati svaté děje, které ve škole slyšelo, a modlitby, kterým se v náboženské hodině naučilo? Nebudeš netrpělivou, když se tě táže, co ten neb onen obřad znamená? Když začne mu příprava k první svaté zpovědi, budeš mu tím horlivěji pomáhati. Ty pak, křesťanský otče, přesvědčíš se, zda tvé dítě všemu rozumí, co mu bylo vykládáno; dětská důvěra tvého synáčka, tvé dcerušky umožní ti, bys jim bližší přípravu ulehčil a vzbudil v nich posvátnou vážnost. A když dítě vaše v důležitý ten den před vás předstoupí a dle návodu svého katechety vás za odpuštění žádá, tu mocně potlačujete dojem, který vás hrozí přemoci, a dáváte se zbožnou vážností dítěti se svým požehnáním žádané odpuštění a dojemné napomenutí? Vaše chování při této příležitosti a váš zájem na vnitřním blahu srdce po návratu od první svaté zpovědi zůstane pro dítě nezapomenutelným; oboje učí je v přijímání svátosti pokání viděti úkon velice důležitý a navádí je k nejsvědomitější pří-

¹⁾ Připomínáme výslovně, že zde máme na mysli jen školu beznáboženskou, jako opak školy náboženské, a nikoliv školu simultánní. Pokud tato užívá náboženského ducha a formy jako prostředek výchovného, pak přidáme se k jejím obráncům.

²⁾ P. Pesch: Život dle náboženství.

Podobný výrok Friedricha Viléma IV.: Jest to mam a klam, když někdo myslí, že pouhé naučení se krásným vědám a uměním mohlo by učiniti člověka dobrým. Vzdělaným, uhlazeným, příjemným — ano: ale učiniti srdce čistým a poctivým, věrným a pevným, to musí prýštití odněkud odjinud. Nepřistoupí-li toto vyšší, božské, nekráčí-li spolu aspoň stejným krokem při výchově domácí a ve vyučování školním; neovládá-li, pak ovládne člověka jiná síla, vrozená síla sebelásky, která velice se rozmůže a z člověka učiní stvůru.

pravě i tehdy, když vy již nebudete moci, jako jste v jejich mládí činili, je k tomu vybízeti.

(Svěcení dne svátečního.) — Svěcení dne svátečního věnujte svou zvláštní pozornost; vždyť vaše dítě má si v tento den vyprositi požehnání pro celý týden. Proto hleďte to tak zaříditi, by jeden z vás je do chrámu doprovázel, ať již dítě jest vedeno ze školy čili nic. O zvláštních svátcích vezměte je i k slavným bohoslužbám, by potěšilo se z okrasy domu Božího, ze vznešených tónů varhan a slavného zpěvu církevního, a tak učilo se tušiti, co to znamená, odpočívati jako dítě v pokoji u nebeského otce.

(První svaté přijímání.) — Když blíží se čas prvního sv. přijímání, jak vroucné modlitby vysíláte denně k Bohu! Jak opatrujete své dítě a pomáháte mu, by své chyby odložilo, ve ctnosti se cvičilo, své povinnosti plnilo! Žádná obtíž nebudiž vám velkou, žádná oběť těžkou, byste v srdci svého dítěte připravili posvátný příbytek, v němž Bůh chce odpočívati. Moudře to uměj, křesťanská matko, zaříditi, by tvé dítě ve velký tento den nebylo ani v nejmenším rušeno ve své posvátné sebranosti potřebnou péčí o oděv, malou rodinnou slavností, když slavný den přijde. Když dítě tvé vrátí se do tvého náručí ozdobeno nadpřirozenou krásou, se Spasitelem v srdci, tehdy, křesťanský otče, zbožná matko, mějte jedno přání, jednu touhu, jednu prosbu: „Zachovej, o dobrý Bože, srdce mého dítěte tak čistým, tak dobrým až do konce jeho života!“ A jak vážně to myslíte se svým přáním, ukažte již hned v tento den. Tehdy nepřipusťte hlučné roztržitosti, aniž přílišnými světskými dary dovoluete vzplanouti ješitnosti. Spíše mějte na paměti významná slova, jež církev v epištole obrací na všechny své děti: „Všechno, co se z Boha narodilo, přemáhá svět, a to jest vítězství, které přemáhá svět, víra naše.“¹⁾

Vaším darem k „velkému dni“ budiž krásná kniha neb obraz s významným věnováním, s požehnáním pro život, na př.: „Udělí ti Bůh víru, která hory přenáší, lásku, která svět přemáhá, čistotu, která smí se blížit jeho srdci.“ — Otcovské lásce nesmí to býti těžkým z dobrého vyhledati zde nejlepší a nejprůměrnější.

(Pokušení dospělých let.) — V letech, v nichž téměř na každého mladého člověka přikvačí ve věcech čistoty, poznání dobra a zla, přichází církev, posilnit jej svátostí sv. biřmování, by síla křesťanské výchovy tím jistěji přestála první těžké zkoušky. Schází-li předběžná křesťanská výchova, nemá svátost biřmování účinku. Když však naopak křesťanská výchova vyzbrojila jej, by se dovedl přemáhati; když vhodným poučením ochránila jej před poblouzením, jež nepříteli jen cestu připravuje; když mu udala i praktické ochranné prostředky, jimiž hned a bezpečně může vyvážnouti z nebezpečí — vzýváním svatých jmen Ježíše, Marie, Josefa; modlitbičkou: O má královno, o má matko, — tu působí Duch svatý, že bojovník ctnost si zachová; šťastný výsledek prvního útoku a všech následujících jest téměř nepochybný.

(Volba stavu.) — Důležitým krokem v životě dětí jest volba stavu. I o tom se má rozhodovati v duchu víry, třeba by i vnější poměry spolu padaly na váhu. Buďte přesvědčeni, křesťanští rodičové, že jako do každého srdce, tak i do srdce vašeho dítěte vložil Bůh náklonnost a schopnost k nějakému určitému stavu, v němž plněním příslušných povinností má

¹⁾ Jan I. 5, 4.

dosáhnouti svého pozemského štěstí a své věčné spásy. Proste tedy se svým dítkem za osvětlení; uvažujte o potřebné přípravě a obtížích a nebezpečích s ním spojených; při svém rozhodnutí pak řiďte se napomenutím Páně: „Co prospěje člověku, kdyby celý svět získal, ale na své duši škodu trpěl.“¹⁾ A mezi tím, co váš syn, vaše dcera, buď na vyšších školách, neb při obchodu či řemesle, neb přiučováním se v domě otcovském zjednávají si potřebných vědomostí a zručnosti, by si budoucnost zabezpečili, vy svou modlitbou, svým poučováním slovem i příkladem, svým napomináním a svými výstrahami pečujte o to, by nezapoměli na „jedno potřebné“, a aby věrní jsouce své víře zachovali nejkrásnější ozdobu svého života v nezkalené kráse.

(Příprava, nikoli předurčení pro nějaký stav.) — Péče vaše vztahují se stejně i k tomu stavu, který dle běhu věcí jest přirozený, totiž k manželství. K dobrovolnému panictví musí sám Bůh dáti povolání, neboť kráčet po výšinách jest obtížnější než choditi po cestách obyčejných. O kněžství píše sv. Pavel: „Nikdo též nepřisvojuje si cti než ten, kdo povolán jest od Boha jako Aaron.“²⁾ Křesťanští rodičové radují se sice, když některé z jejich dětí chová v sobě touhu po této důstojnosti, jež stkví se v církvi takovou vznešeností a slávou; nenutí však k němu a svědomitě uvažují, než dají své svolení k volbě stavu dokonalosti.

(Ctnost není vázána stavem.) — Ctnost sama není vázána stavem ani zevnějším plněním povinností stavu. Církev svatá vykazuje tisíce příkladů věrného zachování příkázání a dokonalé čistoty — ve světě i v klášteře, v panictví, v manželství i vdovství, u bohatých i chudých, u vznešených i nízkých, u takových, kteří v potu tváře svého chleba dobývají, i u takových, kteří jsouce v čele společnosti mají býti jiným světlým vzorem.

Každému stavu vůbec jest možno zachovati čistotu mu příslušnou ve větší neb menší dokonalosti, s větší neb menší zásluhou. Kladou sice též křesťanství za vinu, jako by touhu člověka po manželství prohlašovalo za smyslnost a tak způsobilo rozpor mezi ním a duševním klidem. V církvi naší, jak víme, jest manželství velkou svátostí. Celá liturgie žehnání snoubenců naznačuje, že předkládá o něm čistou představu, vznešený pojem, posvátný účel, což vše slibem před oltářem má býti ještě více povzneseno a posvěceno.

(Církev chrání dobro.) — Církev horlí jen pro dobro a ukazuje jeho možnost, vznešenost a krásu v čistotě přiměřené jednotlivým stavům. Zdrojem manželství jest jí srdce. U pudů těla a krve klade důraz na věčný cíl člověka. Důrazně jim též představuje stav dokonalé čistoty v dobrovolném panictví. Poněvadž jest nejlepší ochrankyní jak jednosti a nerozlučnosti tak i posvátného charakteru manželství, proto bývá všemožně napadána od těch, kdož v lidském myšlení a jednání uznávají jen pozemský cíl, neb v nejlepším případě v manželském spojení chtějí viděti lepší vývin lidstva a zušlechtění race.³⁾

¹⁾ Žid. V. 4. ²⁾ Tamtéž.

³⁾ Před krátkou dobou měl president Roosevelt na národním kongressu amerických matek velkou a skvělou řeč o americké rodině. Vybízěl rodiče, by vychovávali své děti v přesvědčení o vážnosti života, a označil ženy, které se vyhýbají mateřství, a manžele, kteří se lehkomyšlně rozlučují, za kletbu národa a za nejnezdavější zjev amerického života. Těmto slovům presidentovým předcházela prosba katolického biskupa, by se působilo o přísnější zákony o manželství. Tato zpráva ze země, kde již nabyli zkušeností se zásadou volné lásky, jest velice potěšující.

Křesťanští rodičové! Od prvního okamžiku života svých dítek pracovali jste na základě, jenž pevně a jistě má nésti budovu věřícího a čistého života, a můžete tedy též doufati, že přival pokušení tak snadno jí neotřese. Veliká jest ovšem za našich dob zkáza mravů, — poznali jsme to v prvé hlavě. Nebezpečí jest každému blízkým, vtírá se, tisícími svůdnými lákadly láká na temné cesty. Vaše děti zaujmají vynikající postavení, lidé vynášejí jejich štěstí, vám vyrůstají milá vnoučata — vy však nepovažujte svůj úkol tak dlouho za skončený, pokud vám Bůh dá duši k myšlení a srdce k lásce. Důležitý jest váš příklad věrnosti ve víře a v jejich příkázáních. Právě nyní působí lépe než nejkrásnější slova. Nemůžete-li se více modliti se s svými dětmi, tož zdvojnásobte modlitby a oběti za ně, by v jejich myšlenkách zůstala vzpomínka na věčnost a země se svými radostmi by zůstala vždy pod její mocí.

Ať pak vám jednou jest útěchou, že vaše děti klečí kol vašeho smrtelného lůžka, že vám předřikávají krásné poslední modlitby církve a vás žehnají svatým křížem, aneb ať až do posledního vašeho dechu bude vaši duši plní nejistota a bázeň o vaše spasení, — Bůh bude milostivě hleděti na vaše dílo a vy budete moci před něj předstoupiti a říci: „Drdžel jsem slovo, pokud jsem mohl. Uděl mi nyní své blaženosti.“

J. Š.

Výzkumy na poli didaktické methodiky a paedopsychologie.

Kriticky pojednává J. Š.

Nová Čítanka pro I. třídu elementární.

S potěšením jest nám konstatovati, že nová methoda skriptologie počíná se ujímati na mnohých školách v Čechách, na Moravě, ve Slezsku, ano i na německých školách v Dolních Rakousích.

Současně docházejí nás četné žádosti s různých stran o zaslání nové „Čítanky pro I. tř. elementární“. Jelikož dílo není ještě vydáno tiskem, vidíme se nuceni krátce naznačiti postup učiva nové Čítanky, aby dotyční pp. učitelé mohli bezpečně a beze zvláštních obtíží použiti nové methody skriptologie, jejíž veliký úspěch dnes již jest zaručen úplně, jak jsme již dříve ukázali a též nyní další pádná svědectví z praxe samé mohli bychom uvést; nepovažujíce však věc tuto dále za potřebnou, upouštíme od zbytečného psaní reklamního, abychom raději přistoupili k důležité, bližší informaci snaživých pp. učitelův ohledně nové Čítanky.

Za daných poměrův a podle okolností lze nyní použiti způsobu dvojího: 1. vyučovati bez „Slabikáře“, 2. přizpůsobiti pokud možno Slabikář nové methodě.

Řadu abecední možno snadno a zajímavě probrati bez knihy.¹⁾ Třeba k tomu pouze upravit si tabuli pomocí jednoduchých lišt opatřených rýžkou

¹⁾ Nevýhoda však spočívá v tom, že dítky nemohou doma pohlédnouti do knihy a na tabuli, že má učitel více práce. — Zmínky zde zasluhuje faktum, že didaktické anglicko-

a motouzu; po probrání hlásky postaví se do rýžky v liště dotyčné písmeno tiskací a pod ně napiše se tvar psací. Takovým způsobem sestaví se též slabiky, slova i věty. Možno ovšem obejít se i bez lišt, když tvary tiskací i psací učitel prostě napiše na tabuli, což ovšem vyžaduje více práce.

Postup a vývin hlásek naznačili jsme v číslech květnovém a červnovém; o cvičeních t. zv. přípravných vyslovili jsme se již dříve. Nyní nám ještě zbývá projednati učivo samo, jak v „Čítance pro I. tř. elementární“ jest sestaveno.

1. Hláska **i** vyvine se způsobem J. A. Komenského takto:

Učitel se táže: „Kdo z vás viděl myšku?“ — „Kterak piští myška?“ — Z věty „Myška piští: , **Ii**, **ii**, **ii**’ vyjme se hláska **i**.

Dítky seznámí se postupně s malými i velkými tvary, s psacími i tiskacími, jež se přirovnávají navzájem, načež následuje cvičení ve čtení a psaní:

— **i** | . (Čte se: Čára vodorovná i čára kolmá.)

I / **i** |—¹⁾. (**I** čára šikmá i čára kolmá —¹⁾.)

// **i** || . (Čáry šikmé i čáry kolmé.) Atp.

Tof zároveň první cvičení v kreslení; neboť dítky nejen čtou, nýbrž i zapisují dotyčné výrazy. Dále naznačí učitel na tabuli způsobem podobným čtverec, trojúhelník, obdélník, dítky čtou a zapisují resp. kreslí čtverce, trojúhelníky a obdélníky. — **Na počátku výrazu klade se vždy velké písmeno, na konci tečka.** Způsob tento jest velmi zajímavý, protože jeví se tu mnohé rozmanitosti, variace jedné věci — písmene **i** —, což nepůsobí obtíží, dítky příjemně baví, zvláště když učitel předloží věci poněkud poeticky, na př. o velkém **I** řekne, že jest jako tatínek; o malém **i**, že jest jako malý chlapeček; o čarách, že jsou jako hůlky položené, postavené, padající; o čtverci, že jest jako rámeček atd. Způsob tento doporučuje se velice; neboť učení se jím přímo ideálně oživuje, aniž by byl na závalu ohledně didaktiky nebo psychologie; idea jest tu zajisté úplně správná a názorně předložena a tudíž celé vyučování jeví se jako veleúčinná konvergence didaktických živlů.

2. Při druhé hlásce (**u**) ukáže učitel dětem sovu, načež vyvodiv větu „Sova křičí **uú**, **uú**“ izoluje hlásku **u**; předloží po jednom všechny čtyry tvary, jež dá přirovnávat i odlišovat navzájem.

Následuje cvičení ve čtení a psaní; místo podstatných jmen kreslí se stále nejsnadnější, nejjednodušší obrazce: (Hůl) **u** (židle). (Meč) **u** (čepice).

U (tabule) = (čti „jest“) (židle). **U** (nůše) = (koš). **U** (sklenice) = (láhev) **i** (klobouk). **U** (psaní) = (svíce).

američtí proberou nejdříve celou abecedu, nežli přikročí ku vlastnímu cvičení ve čtení. Z probraných hlásek skládají slabiky a jednodušší slova v menším rozsahu, vše na tabuli. Po probrané abecedě tímto způsobem přikročí se teprve ke čtení z knihy. J. A. Komenský žádal, aby celý obor abecedy byl probrán během jednoho měsíce (Opera did. omnia, p. III. — Januae linguarum praxeos theatrae p. IV. A. III. S. II. —) způsobem krátkým a libezným.

¹⁾ Místo pomlčky řekne se slovo, jímž by se doplnil smysl výrazu. Zde na př. možno vložit výraz »jsou přímký«. Způsob tento jest velmi výhodný, protože ponechává učiteli i dětem volnost ve volbě dotyčného výrazu skýtaje zároveň příležitost, aby dítky znenáhla zvykaly si přemýšlet.

Po probrání tohoto cvičení následuje opakování čtení **i**, **u**: **I** (vidle) **i** (lopata) —¹⁾. **U** (udice) = (bič). **I** (prapor) **i** (puška) —²⁾. **U** (palice) = (sekera). **I** (péro) **i** (kalamář) = **u** (psaní). Atd. Obrazce³⁾ kreslí se vždy zcela prostě, několika přímkami.

3. Hlásku třetí (**t**) odvodíme z násloví slova „tabule“. K tomu hned připojí se tvar měkký (**t**) bez dlouhých výkladů. Předložíme podobně jako při **i**, **u** všechny tvary psací i tiskací; následuje přirovnání a rozlišení, načež přikročí se ku čtení a psaní tvarů **t**, **T**, **t**. Po probrání jich možno přikročiti ke skládání slabik. Při tom třeba více trpělivosti než při probírání pouhých hlásek; neboť spojení hlásky ve slabiky jest v celé skriptologii prací nejtěžší.⁴⁾

Jakmile se překonají tyto obtíže, postupuje ostatní učení jako hračkou. Proto třeba zdržeti se při skládání slabik poněkud déle než při probírání pouhých hlásek. Velmi prospěšno jest, protože práci značně ulehčuje, když **učitel čte také hlasitě ve sboru se žáky**. Tato cvičení sborová nelze ani dosti oceniti; dítky bojácné nabývají v nich odvahy, slabší lépe chápou a všechny podřízi čtené věrněji v paměti. Obyčejný při tom postup jest tento: 1. čte učitel, 2. čte lepší žák, resp. více žáků po sobě, 3. čte se sborem.

Pokud se týče slabik, třeba tu ještě připomenouti důležitou věc. Jsou methodikové, kteří rozhodně žádají, aby ve Slabikářích byla uvedena více méně hojná cvičení ku čtení slabik, rozličných to kombinací hlásek, jež z velké části nemají pražádného smyslu; účelem jich jest navésti žactvo ke čtení slabik.

Jiní methodikové soudí, že takových bezvýznamných kombinací není třeba v knize uváděti, nýbrž že stačí probrati je na školní tabuli a to podle postupu učiva jakožto bezprostřední přípravu k novému oddílu čtení.

K methodikům skupiny první řadí se skladatelé „Čítanky pro školy obecné čtyř- až osmitřídné“ (Jan Šťastný, Jan Lepař a Josef Sokol). Tam uvedeny celé strany slabik bezvýznamných. Na míru menší omezili se Josef Klicpera ve své „První čítance“, Frumar ve „Slabikáři“, V. V. Janota v „Obrázkové abecedě“; v Bukváru ruském a v polském Elementáři jsou dotyčné slabiky omezeny na míru nejmenší jsouce uvedeny jen na jedné straně na počátku knihy.

K methodikům druhé skupiny patří Vincenc Bohdanecký (Slabikář našeho Jarouška), Dr. Lindner, (Kniha maličkých, První čítanka), Josef Heinrich (Schreib-Lese-Fibel), E. Reinelt (Lesebuch, Fibel), Wiesenberger (Fibel), Kirov (Bukvar i čítanka, bulharské dílo), Kelly's „Universal first reader“, anglicko-americká metoda a j. Tito methodikové považují bez-

¹⁾ jsou nástroje. ²⁾ visí na stěně.

³⁾ Pěkné ukázky tohoto způsobu zobrazování předmětů nalezneme v „Malých Novinách“ (starší čísla), v „Rajské Zahrádce“, v Bohdaneckého „Slabikáři“; celou školu tohoto směru kreslení vydal Dyck (dva díly).

⁴⁾ Přece však netřeba zdržovati se dlouho na jednom místě; neboť cvičení ve skládání a čtení slabik potrvá po celou dobu probírání abecedy.

významné slabiky v knize za zbytečné, ne-li dokonce za škodlivé, jelikož se dítky navádějí ke čtení bezmyšlenkovitému. Lépe zajisté jest probrati potřebné slabiky na tabuli v methodickém pořádku, při čemž náleží učiteli úkol, ukázati žactvu, že slabiky probírané jsou částmi slov, jež učiteli třeba uvést, resp. žactvu ve snadnějších případech uložiti vyhledávání slov, v nichž dotyčná slabika se vyskytuje, aby bezmyšlenkovitost byla dána výhlost.

Způsobu tohoto ve shodě s moderními věhlasnými methodiky, k nimž řadí se nyní též mnozí c. k. školní inspektorové, zastáváme se též my v „**Čítance pro I. třídu elementární.**“

Způsob tento má mimo uvedené ještě jinou výhodu, že totiž učitel není tak omezen knihou jako podle dosavadních Slabikářův.

Že by snad učiteli byla práce novým způsobem stížena, nepodobá se pravdě; neboť vyhledávání slov, v nichž určitá slabika se vyskytuje, nepůsobí učiteli žádných obtíží, naopak stává se i pro dítky časem též momentem velmi zajímavým a živým.

Jiná otázka však vystupuje tu ještě do popředí, mají-li totiž obtížnější slova víceslabičná v knize se vyskytující býti ve slabiky rozdělována nebo nikoli? V odpovědi rozcházejí se didaktické opět ve dvě skupiny; jedni chtějí míti slova rozdělena ve slabiky pomocí vodorovných čárek dělicích (Josef Heinrich, Klicpera, Dr. Lindner, Janota, Kirov a j.) považující rozdělení takové za důležitou pomůcku při prvopočátečném čtení. E. Reineld přeje si též rozdělení slabik, leč dělicí čárky vynechává; za to slabiky jsou od sebe poněkud více oddáleny. Jiní didaktické soudí, že takovéto dělení slov pomocí čárek nebo vzdálením jednotlivých slabik od sebe vzniká a utvrzuje se nepřirozené, trhané a z části i koktavé čtení víceslabičných slov. Pokládajíce tuto vadu za horší nežli jsou obtíže při čtení víceslabičných slov nerozdělených, upustili od dělení slov vůbec (Wiesenberger, Bohdanecký, Frumar a Jursa, methodické anglicko-američtí a j.)

My považující výhody způsobu prvního, totiž snažší čtení a výhody způsobu druhého, totiž čtení správné, zvolili jsme v „**Čítance pro I. tř. elementární**“ cestu zprostředkovací takovou, aby obtížná slova víceslabičná byla rozdělena ve slabiky, aniž by se užilo vodorovných čar nebo větších mezer mezi jednotlivými slabikami, což se umožňuje užitím dělicích čar kolmých, na př.: les|ní, ot|cův, za|hrad|ní atp. Způsobem tímto třetím vyhneme se úplně vadám způsobu prvního a získáme výhody způsobu druhého. Bude tedy zprostředkovací způsob třetí nejlepší.

Podle „**Čítanky pro I. tř. elementární**“ hned po probrání hlásek **i, u, t** přikročí se ku skládání slabik na tabuli na př.: tu—, tů—, ti—, tí—. Pomlčky vedle slabik značí zde, že slabiky dotyčné třeba doplniti ve slova, na př. *tulipán, tůně; ticho, tíže* atp. Potom čte se v **Čítance: Tu = (péro). U (čepice) = (péro). I tu = (péra). Tu i tu = (péra). Tu = (čepice + (čte se spojka „a“) (péro). Tu = ti (panáci). Tu = (čti „jsou“) (panáci). I tu = (jsou) (panáci).** Atd. Následuje cvičení synkritické: **i, u, t, f; I, U, T** (psané i tištěné tvary).

4. Hlásky **n, ň, m**. Ze slova „nůžky“ odvodí se hláska **n**, k níž připojí se **ň**.

Ze slova „most“ odvodí se hláska „**m**“; jest velmi výhodno nakreslit na tabuli jednoduchými čarami most o třech pilířích, jež písmeno „**m**“, vhodně symbolisuje. Učíteli jest volno, chce-li tu probrati také tvary velké (**N, M**); neboť tvary fundamentální nepůsobí při zapisování zvláštních obtíží. Po vzájemném přirovnání a odlišení tvarů probraných (**n, ň, m, N, M**) přikročíme ku skládání slabik na tabuli: **nu—, nů—; mu—, mů—; ni—, ní—; mi—, mí—, —mím**, jež třeba doplniti na slova, na př.: **nutil, muchomůrka, musil; nůše, můžeme; niti, Mikuláš; níže, míče** atp.¹⁾

Cvičení ve čtení: (Hruška), **u ní** = (jablko). (Švestka), **u ní** = (třešeň). (Jehla) **nit** = **u ní**. (Nůžky) = **u niti**. (Inu, tu) = **niti**. (Hoch) **umí** — **i**, —. (Doplní se: čísti i psáti, kresliti atp.) **Umím**²⁾ — **i** —. **I** (chromý) **umí** —. (Tabule) **u ní** = (židle). (Kočka) **u niti**. **Tn** = **niti**. Atd.

Následují cvičení synkritická na základě probraných hlásek, na př. **i, u, n, ň, m; i, t, f** atp.

5. Hláska **v, V** vyvine se ze slova „voják“; předloží se po jednom všechny čtyři tvary; učitel se dotazuje a ukazuje opět, čím jsou si podobny a čím se liší:³⁾ na to složí na tabuli opět pomocí hlásek **u, i** slabiky: **vi—, ví—, Vít, vím; vu—, vů—, —tův**, jež se doplní ve slova, na př.: **vidle, víno, vítám, vůz, trávu**⁴⁾ atp. Čtení: (Klec) **v ní** = (pták, kanárek). (Láhev) **v ní** = (zátka). (Pán) — **vi**. (Čte se: Pán „mnoho“ **vi**.) **Vít**⁵⁾ — **vi**. (Vít „mnoho“, „málo“ **vi**.) **Vím** —. (Doplní se: cosi, něco atd.) **Umím viti** (věnce, věnec). **Vítův** (věnec, klobouk, míč atd.). (Dívka) **miní uviti**⁶⁾ (věnec). **Vít miní uviti** (věnec). **Umím uviti** (věnec); **minim uviti** (věnec). Atd.

Následuje cvičení synkritické na základě probraných hlásek.

6. Hlásky **e, C; ě, Ě**: **e** vyvine se ze slova „cibule“, načež sestaví se slabiky: **ci—, cí—, cu—**, jež se doplní ve slova, na př. **cibule, cizí, cítí, cukr** atd.; **ě** vyvine se ze slova „čáp“; slabiky **či—, čí—** se doplní ve

¹⁾ Jest radno doplniti na větu, aby smysl byl zcela jasný.

²⁾ Jest záhodno zavřené slabiky složiti na tabuli, aby dítky viděly jich vznik a naučiti je čísti napřed s tabule, potom z knihy.

³⁾ Takto třeba postupovati při každé nové hlásce.

⁴⁾ Jest radno doplniti v úplnou větu.

⁵⁾ Slabiky zavřené proberou se před vlastním čtením na tabuli, jak výše naznačeno.

⁶⁾ Radix slova **uviti** jest původně **vi**, v infinitivu se dluží ve **vi(ti)**, ale ve spojení trojslabičném se krátí v původní **vi** (uviti).

Kdo tudíž myslí, že tvary **uviti, ušiti, vypiti** a pod. jsou nesprávné, ten jest úplně na omylu a ukazuje neznalost slovanské etymologie vůbec a české zvláště a nelze tu žádné připustit omluvy.

Viz „Pravidla“ str. 177. (uplti), 178. (ušiti), 179. (užiti), (uviti) atd. Tvary s **i** jsou vlastně nesprávné a jen trpěny.

slova (kočičí, čí . . .? atd.)¹⁾ Následuje čtení: (Zvonek) — cin, cin, cín. (Čti zvonek cinká . . . Pomlčka se nahradí příslušným slovem, čímž stává se cvičení rozmanitější. Zde možno říci též: Zvonek zvoní . . ., Zvonek zní . . .). Vím —. (Čti: Vím cosi.) Vít ví víc. (Vrabec) — čim, čim, čim. (Místo pomlčky řekne se „čimčaruje, zpívá, křičí, volá . . .“). I (kuře) cítí. Umím — + — i —. (Čte se: Umím čísti a psáti i počítati. Umím kresliti a psáti i počítati. Atd.) Vít umí víc. Tu = míč. Vít — (má) 6 míčův. Vít (chce, míti míčů víc. I (ptáček) cítí. Atd. Následuje cvičení synkritické.

(Příště dále.)

ANT. SELLNER.

Škola proti tuberkulóze.

(Pokračování.)

XV.

O čistotě těla.

Professor Maurel z Toulouse radí, aby se předešla neb vyléčila chronická rýma (ozaena), vložit do nosu kousek jodoformové vaty.

Po našem úsudku byla by tato vata účinným prostředkem, kterým by se cedil vzduch, v ní by se zachycoval nezdravý prach a nečistota atmosféry.

Navykněme dítky záhy, aby se skrytě nos očistily, aby nestrkaly prstů do nosních dírek a nedávaly tam cizí tělesa (hrách, fazole, knoflíky a pod.

Je záhodno, aby dýchání za spaní dělo se nosem a ne ústy.

Míti hlavu čistou je snadno těm, kteří mají krátké vlasy. Česání kartáčem zbaví kůži prachu a lupů. Stačí jednou za týden hlavu dobře vymydliti, obmyti ji rozředěným líhem, tím se předejde svrbění kůže.

¹⁾ Velmi prospěšno jest cvičení, v němž příkládají se známé samohlásky k souhláskám takto:

ni—, ní—;

nu—, nů—;

mi—, mí—;

mu—, mů—;

ti—, tí—;

tu—, tů—;

vi—, ví—;

vu—, vů—;

ci—, cí—;

cu—, ců—;

či—, čí—;

n	+	á		á	}			
/	+	a		a	}			
m	+	o		o	}	+	n	
/	+	i		i	}	+	ň	
t	+	i		i	}	+	m	atp.
/	+	í		í	}	+	t	
v	+	u		u	}	+	v	
/	+	ú		ú	}	+	c	
c	+	ú		ú	}	+	č	
/	+	ů		ů	}	+	č	
č	+	ů		ů	}	+	č	

Učitel ukazuje, které hlásky chce spojití.

Češe-li si někdo čestičku musí ji občas měniti, aby se nestala širokou.

Kdo si češe vlasy na stojato tomu prý záhy vypadají.

Aby vlasy nevypadávaly, je dobře nestahovati příliš účes, rozpustiti vlasy před spaním, dvakrát měsíčně mají se špičky vlasů přistříhnouti. Kdo má vlasy mastné, těm radíme, aby je namáčeli lihovým roztokem poněkud navoněným, kteří mají vlasy suché, těm poslouží natírání pomádou z kostní dřeni neb olejem ricinovým trochu navoněným.

Otázky. K čemu slouží čistota těla? — V čem záleží čistota těla? Kterého ošetřování vyžadují ruce, nohy, uši, nehty, nos? — Kterak je dýchatí za spaní? — Jmenujte prostředky, kterými by se zachovala hlava čistá, kterými by se ošetřovaly vlasy.

Cvičení slohová. 1. Napište rozmluvu mezi starší sestrou a mladším bratrem týkající se čistoty.

2. Dívka píše své přítelkyni dopis, v němž jí vypočte prostředky, kterak opatrovati vlasy a ochránit se rýmy.

Úvahy. Abychom se líbili, není třeba býti krásnými, ale čistými. Čistota je ctnost, je také nejvzácnější vlastnosti ženy. Čistota podporuje zdraví.

XVI.

O koupelích.

Koupeme se obyčejně ve vaně, v tekoucí vodě, v rybníce, v jezeře a v moři.

Nemluvňátka se koupou jediné ve vaničce ležíce nebo sedíce.

Dítka se koupe 10 minut dvakrát týdně.

Teplota koupele kolísá okolo 35° C, může stoupati až na 38° C neb klesati až na 30° C.

Čím je koupel teplejší, tím větší je pocení a slabost.

Vystoupí-li dítka z vany, třeme lehce jeho tělo flanelem nebo jemným plátnem, aby se zabránilo nastuzení. Aby se předešlo dráždění kůže, posype se plavuňovým práškem.

V koupeli se může dítka omývati houbou namočenou z počátku v horké vodě, později ve vlažné, čímž se otužuje proti zimě.

Mimo horkou koupel je koupel vlažná o 25—30° C, pak chladná o 18—25° C a konečně studená o 12—18° C. Pod tento stupeň je koupel velmi studená.

Málo osob užívá velmi studených lázní. Vypravuje se, že si mnohý proseká led, aby se koupal, to jsou však výjimky, které naši čtenáři nebudou snad napodobiti, což jim ovšem také neradíme.

Vzrůstem dítka ubývá též koupelí. Pak stačí jedna neb dvě za měsíc. Sprcha a omývání působí znamenitě na zdraví mladých lidí.

Mladé dívky bledé a nervosní ať se chladnou neb studenou vodou omývají zejména na ramenou, na zádech ráno a před spaním.

Říčné koupele v létě mládež velmi sílí. Plování je každou měrou znamenité cvičení. Mořské lázně jsou výhodné dětem, které bydlí v přímoří.

Povolovati mořské koupele dětem moři nezvyklým může jediné lékař, který je léčivá.

V městech je výborně postaráno o koupele v každém čase v roz-

ličných lázních. Na venkově toho pohodlí nestává, ale lze si i tu vypomoci. Každá rodina na vesnici má necky, které mohou dobře nahraditi vanu.

V kotli neb velikém hrnci ohřejeme vodu, takže při dobré vůli lze dětem opatřiti koupel v každé době; koupel posílí zdraví a omezí šíření tuberkulosity.

Otázky. Je třeba často dítě koupati a jakých opatrností zachová-
váme? — Které jsou výhody omývání? — Co soudíte o koupání v řece a
o plování? — Které výhody jsou v městě vzhledem ke koupelím? — Kterak
lze si vypomoci v té příčině na venkově?

Cvičení slohová. 1. V srpnu odebraly jste se s matkou a dvěma
přítelkyněmi na venkov a koupaly jste se; popište svou radost a doličte,
kterak jste skončily den.

2. Váš bratříček se bojí koupele, je na vás přemoci jeho odpor. Kterak
si povedete?

Úvaha y. Lázně byly velmi oblíbeny u starých národů. Římané zalo-
žili opravdové paláce, zvané Thermes, kde se často koupávali. Staří náro-
dové byli výtečného zdraví, atletické síly; za to bylo jim děkovati hygieně
dobře porozuměné, v níž starost o čistotu byla přední úlohou. Koupel je
zvláště účinná po pádu, po uchození, po únavě

XVII.

O ochraně dětského těla v době učení.

Pozorujíce skladbu lidského těla postřehneme snadno, že jsme přírodou
určení hleděti spíše vzhůru než dolů. A přece prožíváme nejkrásnější část
svého života sehnuti buď nad studii, buď nad prací stavu svého.

Tento vlivný a opáčný účín nezůstává bez trestu na naše tělo, je
totiž škodlivý dýchání, oběhu krevnímu a trávení.

Toto zdržování přirozených výkonů vyvolává nepořádky, jejichž ohlas
působí na zdraví.

Nežli si nevšímati těchto škodlivých účinků nuceného držení těla, je
se raději obrátiti k rozličným prostředkům a učiti děti, by dbaly, aby unikly
následkům únavy, kterou nevyhnutelně způsobuje dlouhá práce.

Pozorujme děti, které chodí do školy obecné, do jiných ústavů atd.
Časně vstávají a pozdě jdou spáti. Pracovní den je dlouhý, síly se tou
měrou vyčerpávají, že dětské tělo vyhledává instinktem podporu proti únavě
na ně dorážející.

Má-li sedadlo opěradlo, může se dítě při čtení podepřítí.

Je-li sedadlo bez podpěry, tělo se kloní na pravo, na levo neb do předu.

Je-li přirozenost k tomu náchylna, povstává záhy rhachitis.

Po četbě neb vypravování, po ústní cvičbě učitelově přicházejtež cvi-
čení ve psaní, úkol písemný, kreslení neb diktování.

Ach, tato diktovací cvičba je zbytečná únava i voláme po jejím zru-
šení neb aspoň zredukování.

Zvláště při této cvičbě ať nejsou děti sehnuty, aby si prsa a žaludek
nemačkaly o okraj lavice neb pracovního stolu.

Při písemných pracích musí se bedlivě pozorovati držení těla, opravo-
vati je, avšak tak, by práce tím neutrpěla.

Pozorujme dítě při jeho práci buď doma neb ve škole.

Tři případy se nám zjevují:

1. Sedadlo a deska jsou poměrně k žákovu tělu, podmínky jsou co možno příznivé.

2. Sedadlo a deska jsou příliš vysoké. V tom případě nejsou nohy dítěte opřeny, lokte se odchyľují od těla, jakoby chtěl žák létat.

3. Sedadlo a deska jsou příliš nízké. Chce-li mít dítě podpůrný bod pro své předloktí, je nuceno se sehnouti k desce, hlava sleduje snížené pohyby ramenou a deformace těla nastává během jisté doby.

Abychom předešli těmto nevýhodám, dejme dítěti doma i ve třídě sedadlo a desku dle těla každého jednotlivce.

Uskuteční-li se to, nejsme u konce, zbývá ještě dosíci, aby chlapec neb dívka zpřima seděli při práci.

Zůstane-li tělo při psaní přímé, zamezí se deformaci ramenou a páteře, zamezí se vznik bledničky a chudokrevnosti, těmto spoluvinníkům tuberkulosity.

Otázky. Jak máme seděti? — Proč máme zpřima seděti? — Je nesnadno pro dítě, aby dbalo správného držení těla? — Může dítě dbáti správného sedění při vypravování, při čtení, při cvičeníh ústních?

Cvičení slohová. Sdělte příteli rady učitelovy co do držení těla a zakončte poukazem na to jak mnoho dětí a mladých lidí je šťastno, že měli učitele, kteří pečovali o zdraví mládeže. (Příště dále.)

O tělesném trestu ve škole.

Uvažuje ***

Otázkou tělesného trestu ve škole zabývaly se již různé listy vychovatelské i listy denní avšak celá věc zase usnula a odložena jest k dalšímu klidnému spánku. Vzmáhající se však hrubost a mravní zpustlost mládeže školní důtklivě vybízí, aby ti, kteří mají bděti nad výchovou ku mravnosti, postarali se také o to, aby učitel, který jest mnohdy proti žákům bezmocný, aspoň výminečně potrestati směl toho žáka, který působení jeho ztěžuje a u něhož dobré slovo učitelovo jest marné.

Kristus Pán sice řekl apoštolům: „Ven ze škol vyženou vás“ — a židé vyháněli sv. apoštoly, pohané hlasatele víry, ve Francii vyhánějí řeholníky a kněze — u nás jest to zatím zbožným přáním pokrokářů, jisto jest však, že na mnohých místech vyženou vás t. j. učitele i kněze — ne snad paragrafy, nýbrž žáci sami, jimž nesmí býti ani vlas na hlavě zkřiven, na něž nesmí učitel ani škaredě se podívati. Někdo se snad tomu usměje, domnívaje se, že to přece jenom není tak zlé. Stať se tento případ: Učitelka, která byla ve škole ještě nováčkem, zavřela neposlušné děvče — jak paragraf povoluje — po škole, sebe ovšem s ním. Zatím však, co ze třídy po skončeném vyučování ostatní žákyně odváděla, pokusila se poškolačka o útěk. Když však se učitelka snažila tomu zabrániti, děvčátko užilo pěstního práva proti učitelce a zajisté byl by se mu útěk zdařil, kdyby nebyl ráznější učitel ku pomoci přispěl. Stalo se . . . Potom zavírejte po škole!

Jednou přišel k pisateli těchto řádků na domluvu otec děvčete, které po odpoledním vyučování hodinu po škole nechal a otce o tom uvědomil.

Aby se mu myšlenky lépe vybavovaly, zastaviv se u žida „na kapku“ koupil si rozumu a z ostra spustil, jakým právem děvče po škole zavřel. Jak se do lesa volá, tak z něho se ozývá; na ostřejší odpověď teprve zkroušeně prosil, aby jeho děvče nebylo po škole zadržováno, že si tím zvyká na kriminál.

Neměl ten otec pravdu? Pisatel mu aspoň v duchu dal za pravdu, ale o jediný citelný prostředek byl zkrácen.

Nedávno vypravoval mi sousední učitel tento příběh: Nechal chlapce pro rozpustilost po škole. Oba mlčky seděli; učitel za stolkem, žák v lavici. Když se to už chlapci nelíbilo, pravil učiteli: Co z toho máte, pane učiteli, že jste mě zde zavřel? Musíte tu býti se mnou.

Málo tedy jest potrestán mnohý žák tím, je-li po škole zavřen — ale zcela ničeho nedělá si z toho, dostane-li špatnou známku z mravů nebo předmětu. Ještě bývá učitel při inspekci od inspektora upozorněn, aby tomu neb onomu žáku zvýšenou věnoval pozornost.

Jest podivno, že u nás ve všem — ve vojenství, školství atd. i v „piklhaubných“ policajtů a četníků se po Německu opičíme, co páni v „reichu“ zavedou, jako výborné schvalujeme a přijímáme a v mnohých zemích německých metla už dávno byla do školy vrácena, ale naši útlocitní páni, kteří za brutálnost tělesný trest pokládají, o zavedení metly ani slyšeti nechtějí. Poslanec V. Ševčík podal sice asi před 4 lety na sněmu moravském návrh na zavedení tělesného trestu ve škole — ale byl to hlas volajícího na poušti.

Nebudiž mi však vytýkáno, že bych myslil, aby učitel byl ve škole jen policajtem a učenost a mravnost dětem jen metlou vštěpoval, toť by byla urážka našeho učitelstva. Ví přece každý, že mnohé dítě není třeba vůbec trestati, stačí pouhý pohled, slovo — ale v některých případech nelze působiti na cit jiným způsobem než napřed na kůži.

Jsem přesvědčen, že by také ubývalo různých stálých obyvatelů Kartouz, Borů a jiných trestnic, kdyby provinilci nebyli odměňováni za krádeže a jiné zločiny bezstarostným životem, nýbrž raději pětadvacítkou.

Znám pověstného zloděje, jenž jsa po několika letech propuštěn z vězení, v němž s nepatrnými přestávkami strávil přes 30 let, říkává: „Musím zase něco udělati, abych se dostal domů. Zde nemám se tak jako v kriminále.“

Proto nedivme se, že otec navštíviv syna v žaláři napomíná jej: „Synku, važ si těch pánů a nerozhněvej jich, aby tě nevyhnali, tak dobře se nikdy míti nebudeš.“

A zavírání dětí po škole bývá často totéž. Dítěti jest doma uložena po škole nemilá práce; — aby se jí vyhnulo, postará se o to, aby je učitel zavřel po škole. Kdo jest potrestán? Učitel.

Pamatuji se z dětských let, že náš pan učitel velice málo dbal na paragraf zakazující tělesné trestání dětí — ale ten, kdo výplatu obdržel, byl rád, že se toho nedověděli rodiče a podplácel své sourozence, jen aby doma mlčeli. Stalo se ovšem také, že si někdo na pana učitele přišel, ale takového tatínka nebo maminku kde kdo odsuzoval.

Až dosud zajisté jest názor všech rozumných rodičů, aby dítě, když zaslouží, a jiným způsobem je napravití nelze, tělesně bylo potrestáno. Rozumný otec a rozumná matka z vlastní zkušenosti poznávají, že, jsou-li

nucení doma děti metlou trestati — a mají jich třeba jen půl tuctu — tím spíše třeba jest rozpustilé dítě potrestati ve škole, kde jich jest 50—90. „Kdo miluje syna svého, nešetří metly“ — praví Písmo Sv. — a přísloví: „Metla vyháni děti z pekla“. Jest přece škola pokračováním a doplňováním výchovy rodinné; má tedy i učitel míti právo i ve škole jednati jako otec t. j. v nutném případě i metly upotřebiti.

Tak ovšem soudí rodiče rozumní; jest však dosti rodičů těch, kteří před dětmi potupně o učiteli a knězi mluví, dětem vštěpují, že podle zákona jich učitel a kněz trestati nesmí a jaký potom div, když chlapec, který se ještě ani mluvití nenaučil, učiteli trestem mu hrozícím se ozve: „Já to zetnu tatýntovi“ nebo když chlapec, který v době úlevy byl ve dvoře u volů, na učitele vytáhne nůž.

Potrestá-li však učitel na zákon zapomínaje takového žáka, otec ho žaluje a učitel odsouzen jest od soudu i od úřadů školních, stává se pak lhostejným a myslí si: „když chcete dareby míti, mějte si je“.

Školním správám obecných a měšťanských škol ve Vídni zaslán byl výnos okresní školní rady, v němž se učitelské sbory vyzývají, aby v lokální konferenci podaly dobrozdání, zda-li disciplinární prostředky v novém školském učebním řádu jsou postačitelny, nebo mají-li býti rozšířeny a v jakém směru. Praví se, že výnos vydán byl se zřetelem k některým případům zvláštního sesurování školních dětí i s ohledem na stezky učitelů, že nynější prostředky disciplinární nemají žádoucího výsledku. To činí Vídeň.

A znojenské obecní zastupitelstvo nařídilo policii, aby bděla nad tím, aby děti ze školy jdoucí nepovykovaly. — — A jest snad takový nepořádek jen ve Znojmě, aby bylo třeba dozoru policajtů nad dětmi ze školy jdoucími?

Jinde by jich nebylo třeba?

Jsem přesvědčen, že vrácením metly do školy ubylo by práce soudům, četníkům, policajtům a že by nebylo třeba takovými obnosy přispívati na žaláře a robotárny. Videant consules!

L. K.

O rozvoji moderní chemie organické.

Příspěvek k dějinám chemie.

Do r. 1828 tříděny byly látky ve dvě skupiny, ve sloučeniny anorganické a organické. Na vytvoření organických sloučenin je třeba, tak se domnívali chemikové, jistá síla životní (*vis vitalis*) a nedají se připravit uměle.

Tento názor padl v roce 1828. Tehdy povedlo se chemikovi Fr. Wöhlerovi vyrobiti cestou umělou z Eyanatanu ammonatého močovinu, látku, jež se nalézá v moči a která jest výtvarom organismu lidského. Tento objev nezůstal ojedinelým. Za ním na ráz následovaly jiné synthese, jež měly v zápětí rozvoj tohoto oddílu chemie.

Tím dokázán náhled Lavoisierův, že všechny organické sloučeniny skládají se jen z určitého počtu prvků, a že obsahují uhlík. Sloučeniny

ty nazýváme proto „sloučeninami uhlíku“ a oddělujeme je předce od anorganických sloučenin vedle důvodů jiných též z příčin praktických. Jest sloučenin organických daleko větší počet (kolem 100.000) než sloučenin anorganických a jest proto vhodnější pojednati v nich zvláště.

Období rozvojové moderní chemie organické kladeno po rok 1886, ve kterém učiněn objev dissociální theorie, jež měla značný vliv na názory chemiků té doby. Než přikročíme k pojednání o stavu chemie organické v této periodě, zejména o tak řečené starší radikálové theorii, bude na místě uvést stručné životopisy významnějších chemiků.

Justus Liebig jest nejvýznačnějším zjevem mezi badateli chemickými minulého věku. Narodil se dne 12. května 1803 v Darmštatě. Věnoval se s počátku lékárnictví, opustil však dráhu tuto záhy a věnoval se studiu chemie. Záhy stal se známým zejména svými pokusy o třaskavém stříbře. Dva roky strávil jako posluchač filosofa Scheelinga v Erlangách. Na tuto dobu svého života vzpomíná Liebig trpce pravě, že byl připraven o dva roky, drahocenné roky svého života.

Dovedl se však zachrániti před zhoubným vlivem svého učitele tím, že odešel z Erlangen do Paříže, kde plodně působili v té době Gay-Lussac, Thénard, Dubong, Chevreul a j. Tam od roku 1821 byl žákem Gay-Lussacovým a s ním společně provedl důležité pokusy o fulminatech. Od roku 1824 byl povolán za profesora do Giessenu, kde působil po 28 let, horlivě se zasazuje o rozumnou didaktiku při chemickém vyučování. Od roku 1852 působil pak na universitě v Mnichově, kde oddati se mohl více svým badatelským pracím. Z nich vyrván byl smrtí dne 18. dubna 1873.

Činnost Liebigova nesla se hlavně tím směrem, že snažil se nově vytvořiti způsob vyučování, jak v laboratoři, tak i v přednáškách. Tato snaha přinesla ovoce vzácné. Giessen stal se shromaždištěm vědychtivých chemiků a Liebig sám zakladatelem systematického vyučování chemie. — Z četné řady žáků jeho dlužno jmenovati aspoň následující: A. W. Hoffmann, H. Kopp, Regnault, Strecker, Fresenius, Warrentrapp, Muspratt, Gerhardt, Wartz, Frankland, Williamson, Volhard a j. v. O četných jeho pracích, jež pro svoji obsáhlost, přesnost a důkladnost budí náš obdiv, pojednáme jindy a obšírněji. Zde budiž jen stručně poukázáno na věci nejdůležitější.

Od roku 1837 konal Liebig obsáhlé výzkumy z oboru fyziologické chemie a snažil se spisy svými poukázati na důležitost chemie pro hospodářství polní, fyziologii a pathologii (extrakt masový, dětská moučka a j.). Jimi potíral též nesprávné názory o výživě rostlin a zvířat. Svými „chemickými listy“ snažil se chemii jakožto vědu učiniti populárními výklady širším vrstvám přístupnou. Zlepšil analýsi organických sloučenin a pomocí ní zjistil složení četných organických látek, zejména kyselin. Četným zkoumáním látek blízkých alkoholu a kyselině octové byl přiveden k oživení a sestavení radikálové theorie. Nejskvostnější práce provedl společně s Wöhlerem, s nímž sprátelil se ve věrný svazek při výzkumech o kyanu, kyselině třaskavé, o radikálu kyseliny benzoové. — I chemii anorganickou obohatil značnou měrou četnými objevy. Stačí zmíniti se o pracích jeho se sloučeninami hliníku, antimonu, křemíku, o dělení niklu od kobaltu, o přípravě kyanidu draselnatého, o výrobě zrcadel a j. v.

Bedřich Wöhler, spolupracovník Liebigův, narodil se ve vsi Eschersheimu poblíž Frankfurtu nad Mohanem roku 1800. Studoval nej-

prve lékařství v Marburce a Heidelbergu. Vlivem L. Gmelina¹⁾ věnoval se však záhy studiu chemie. Gmelin poslal jej do Stockholmu a doporučil jej Berzeliovi. Roku 1824 vrátil se do Německa, obohacen jsa četnými zkušenostmi, získanými za svého pobytu ve Stockholmu, a přijal místo učitelské na městské průmyslové škole v Berlíně. Na popud bratří Roseových a Poggendorfa odešel pak roku 1831 z Berlína a působil dále jako profesor chemie na průmyslové škole v Kesselu. Od roku 1836 povolán byl za profesora chemie na universitu v Gottingách, kde byl činným až do své smrti roku 1882.

Wöhler pracoval zejména v oboru chemie anorganické. Práce jednak společně s Liebigem vykonané, jakož i samostatně provedené, vyznačují se opravdovým mistrovstvím a značnou cenou. Vedle své činnosti badatelské působil zdárně jakožto paedagog. Kladl velikou váhu podobně jako Liebig na to, aby žáci náležitě byli uvedeni do základních pojmů chemických. Vychoval řadu žáků, z nichž mnozí s úspěchem pokračovali ve šlépějích svého učitele a přispěli k rozvoji chemie v Německu měrou netušenou. Z nich stačí uvést následující: Kolbe, Geuther, Limpricht, Fittig, Beilstein a j.

Literárně byl činným Wöhler v mladších letech. Překládal spisy Berzeliovy. Jeho „Grundriss der anorganischen Chemie“ vyšel v několika vydáních. Cenným jeho spisem je „Praktische Uebungen in der chemischen Analyse“, v němž uložil zkušenosti při zkoumání nerostů získané. Zmínky zasluhují též jeho práce a výzkumy z chemie organické, na př. o kyselině kyanaté a solích této kyseliny, o močovině, jakož i o sloučinách benzoylových, jež provedl společně s Liebigem.

Wöhler pracoval zejména v chemii anorganické a analytické. Z četného materiálu, jež zpracoval a obohatil, zejména vyniká na objevy a důkladnost partie o hliníku, bóru, křemíku, titanu a jich sloučeninách.

J. B. A. Dumas narodil se roku 1800 v Alais. Byl nejdříve lékárníkem. V tomto svém povolání přišel do Ženevy. Tam seznámil se se znamenitými muži, jako Pictetem, Décandollem, de la Rivem a j., a jimi byl povzbuzen k rozličným vědeckým výzkumům, takže záhy s neobyčejnou prozíravostí a všestranností počal řešiti otázky z chemie organické a fyzi-kální. Na radu Al. z Humboldtů odešel Dumas do Paříže a tam setrval až do své smrti (1884). Tam působil na rozličných ústavech: v Athenaeu, na École centrale des arts et manufactures, na Sorboně a j. Roku 1832 zřídil si na své útraty vlastní laboratoř. Od roku 1848 vedle činnosti učitelské působil též v životě veřejném a zaujímal význačná místa. Krátkou dobu byl hofmistrem a od r. 1868 sekretářem akademie. Zúčastnil se při projektu zásobování Paříže vodou, při pokusech proti nemoci bource a phyloxere.

Z jeho spisů vynikají: *Traité de chimie appliquée aux arts* (1828), *Leçons sur la philosophie chimique*. První kniha je sestavena na způsob učebnice technologie, v druhé pojednává o vývoji chemických teorií. Známým a velice rozšířeným stal se jeho spis „*Éssai de statique chimique des êtres par M. M. Dumas et Bousingalt*“ (1841), v němž pojednává v ži-

¹⁾ Gmelin, rodina německých přírodovědců, z nichž někteří vynikli též v oboru chemie. Gmelin Leopold (* 1788 † 1853) objevil ferrikyanid a jiné podvojně kyanidy. Vydal řadu učebnic. Gmelin Christian Gottlob, synovec Leopoldův (* 1792 † 1870), připravil ultramarin.

votě rostlin a zvířat, zejména o procesech výměny látek se stanoviska chemického. Dumas vydal též v pečlivém souboru spisy Lavoisierovy. Práce experimentální publikoval většinou v *Annales de Chimie et de Physique*, k jichž založení a vydávání přispěl značnou měrou.

Z jeho četných objevů ocenění došly zejména způsob stanovení hustoty par, stanovení dusíku a j. Chemii organickou obohatil znamenitými výzkumy, jež v pozdějších dobách mnohým chemikům byly směrodatnými. Stačí zmíniti se o jeho pokusech s dřevěným lihem a aethalem, jež prováděl s E. M. Péligotem.¹⁾ O látkách těch dokázal, že jsou analogické s alkoholem ethylovým. Jemu přináležejí též objev kyseliny trichloroctové.

Robert Vilém Bunsen narodil se dne 31. března 1811 v Gottingách. Byl nejprve soukromým docentem tamtéž, později nástupcem Wöhlera v Kaselu a od roku 1838 professorem v Marburce. Po krátkém pobytu ve Vratislavi stal se professorem university heidberské. Zemřel ve vysokém věku r. 1902.

Chemie děkuje mu za četné a důležité objevy, jež přispěly znamenitě k rozvoji rozličných odvětví chemie. Proto s jménem jeho častěji setkáme se v dalších výkladech. Po pracích v oboru chemie anorganické konal pokusy se sloučeninami arsenovými organickými a přispěl jimi k theorii radikálové. Jeho pokusy s plyny přivedly jej ke zdokonalení analýze plynů. I ostatní jeho práce rázu fyzikálně chemického byly korunovány zdarem; při všech jeví se nám jako originelní, prozíravý badatel. K nejvelikolepějším jeho objevům čítá se spektrální analýza, kterou založil s Kirchhoffem.

Augustin Laurent narodil se r. 1807 v La Folie blíže Langres. Byl žákem Dumasovým. Věnoval se výhradně chemii organické. Pracoval o naftalinu, kyselině karbolové a jejich odvozeninách. Později byl profesorem chemie v Bordeaux, přišel pak jako zkoušeč mincovní do Paříže, kde působil do své smrti 1853.

Karel Gerhardt, důvěrný přítel Laurentův, narodil se r. 1816 ve Štrassburce. Studoval na rozličných vysokých školách v Německu, posléze byl posluchačem Liebigovým v Giessenu. Na to žil několik roků v Paříži, zabývá se vlastními pracemi chemickými. Od r. 1844 byl professorem chemie v Montpellieru, r. 1848 v Paříži a od r. 1855 ve Štrassburce, kde 1856 zemřel.

C. A. Wurtz narodil se r. 1817 ve Štrassburce. Byl žákem Liebigovým, Balardovým a Dumasovým. Od r. 1845 byl professorem na rozličných ústavech v Paříži, 1866—1877 děkanem medicínské fakulty, kde přispěl svým vlivem ku povznesení a zdokonalení praktického chemického vyučování pro studující medicíny. Vedle svých prací experimentálních, jež vykonal se zdarem v rozličných oddílech chemie organické, byl též činným literárně. Rázu theoretického jsou jeho spisy: *Leçons de philosophie chimique* (1864) a *La theorie anatomique* (1879). Kromě toho sepsal cenné spisy: *Traité élémentaire de chimie médicale* (1864) a *Dictionnaire de chimie pure et appliquée*. Práce experimentální uveřejňoval v *Annales de Chimie et Physique* a v *Comptes rendus*.

¹⁾ Eugène Melchior Péligot (* 1811 v Paříži, † 1890 t.) byl professorem na Conservatoire des arts et métiers. Pracoval v oboru chemie minerálné (o uranu, o průběhu výroby kyseliny sírové v komorách), organické (o radikálu methyly a j.) a technické.

Augustin Vilém Hofmann nar. se 8. dubna 1818 v Giessenu. Po několikaletých studiích filosofických a právnických věnoval se chemii a stal se asistentem Liebigovým. Později byl docentem v Bonnu a odtud 1845 povolán na nově zřízenou College of Chemistry v Londýně. R. 1864 vrátil se do Bonnu a stal se pak 1865 nástupcem Mitscherlichovým na universitě v Berlíně. Zemřel 5. května 1892.

Jeho četné se zdarem vykonané práce a pokusy experimentální spadají zejména do oboru chemie organické. Klassickým způsobem prostudoval organické sloučeniny dusíkaté a fosforové. O vlivu, jaký měly práce jeho na rozvoj industrie dehtových barev, bude zmíněno později. Jest zakladatelem německé společnosti chemické (Deutsche chemische Gesellschaft in Berlin, 1868). Nadační a spolkový dům jmenované společnosti nese na paměť zakladatelovu název „Hofmannshaus“.

Těž činnost jeho učitelská byla nejvýš plodná a vlivná. Zmínky zasluhují též jeho nekrology, psané s pravým pochopením a citem (Liebig, Wöhler, Dumas, Wurtz a j.)

A. W. Wiliams on narodil se 1824. Byl žákem Liebigovým. Působil jako professor na University College v Londýně. Z prací jeho vynikají studie o tvoření a složení étherů.

Augustin Bedřich Kekulé nar. se 7. září 1829 v Darmštatě. Pochází ze staročeské rodiny vladycké (Kekule ze Stradonic, Stradonice západně Zlonic). Původně studoval architekturu, ale Liebigem zaujat byl pro chemii a účastnil se vedle Dumasa, Wurtze, Regnaulta a Gerhardta nejmnocněji řešení otázek theoretických. R. 1856 habilitoval se za docenta v Heidelbergu, 1858 byl professorem chemie v Gentu a 1856 působil na universitě v Bonnu až do své smrti (13. čce 1896.)

Z nečetných jeho spisů vyniká: Lehrbuch der organischen Chemie. Proslavil se zejména svými názory o mocenství prvků, o čtyřmocenství uhlíku, o řetězení se atomů uhlíkových, o složení benzolu, jež značný vliv měly na další generace chemiků. Theorii Kekulovou bylo možno zavésti pořádek do sloučenin organických a klassifikace sloučenin organických byla pomocí jí umožněna co nejlépe. Zásluhy, jichž si tím Kekule získal, nelze dosti oceniti. Na základě jeho theorie pracovala po r. 1865 veliká řada chemiků a vždy s úspěchem, jak morálním tak i hmotným, tisíce sloučenin připraveno a využito; i není znám případ, jenž by theorii Kekulově odporoval. Na uctění plodné jeho práce a dobytých zásluh postavili jemu žáci jeho pomník, jenž umístěn vhodně před chemickým ústavem v Bonnu.

Hermann Wilhelm Adolf Kolbe nar. se 1818 v Elliehausenu blíže Gotting. Studoval od r. 1838 chemii u Wöhlera v Gottinkách, od r. 1842 do 1847 byl dílem v Marburce jako asistent Bunsenův, dílem v Londýně u L. Playfaira. Na to působil jako redaktor v Brunšviku Liebigem založeného „Handwörterbuch der Chemie“. R. 1851 povolán byl do Marburku za nástupce Bunsenova a od r. 1865 působil blahodárně v Lipsku až do své smrti r. 1884.

Kolbe patří k největším chemikům německým. Téměř půl století byl činným při řešení rozličných problémů chemických a při budování chemie organické. Působil hlavně s Franklandem na prohloubení theorie radikálové. Kolbe získal si značných zásluh nejen svými výzkumy experimentálními, nýbrž též svojí činností učitelskou, takže po této stránce klademe jej po

bok Liebigovi. — Ze spisův jako vedle menších četných pojednání vyniká zejména obsáhlý spis „Lehrbuch der organischen Chemie“ (1854—1865) a „Kurzes Lehrbuch der anorgan. Chemie“ i „Kurzes Lehrbuch der organischen Chemie“ (1877—1883). Spisy tyto vynikají pěkným slohem, přesnými definicemi a vzorným uspořádáním. Ostrými polemikami, jež ukládal v časopise „Journal für praktische Chemie“ (založ. O. L. Erdmann, Kolbe redaktorem od r. 1870) mírnil snahy některých chemiků při vytvořování moderních theoretických směrů k prospěchu vědy chemické.

Edvard Frankland nar. se v Churchtownu. Pracoval a studoval nejprve v Německu pod vedením Liebiga, Bunsena a Kolbeho. Později byl profesorem chemie v Manchesteru, pak v Londýně. Obrátil pozornost chemiků na sebe již svými prvními pracemi o sloučeninách organometalických. Pracoval zejména o thematu, týkajícím se valence prvků. Jeho rozpravy vyšly pod titulem „Researches in pure, applied and physical chemistry“ (Londýn, 1877). Od něho pochází též krátká učebnice „Lecture notes for chemical students“ (Londýn, 1866).

*

S umělou přípravou močoviny dosáhlo se vlastně dvou frapantních fakt: jednak toho, že jest možno syntheticky vyrobiti sloučeniny organické, a za druhé podán důkaz, že existují látky, jež třeba jsou kvantitativně stejně chemicky složeny, mají přece jiné vlastnosti a tudíž dvě rozličná těla representují. Příklady posledně uvedeného úkazu byly sice již dříve známy: rozličné modifikace kyseliny křemičité, dvě formy uhličitanu vápenatého, kyselina třaskavá, Liebigem objevená, jež má stejné složení s kys. kyanatou a j. Nejzřetelnější rozdíl však pozorujeme u močoviny a kyanatanu ammonatého. První jest látkou povahy alkalické, druhý je zřetelně se jevící solí. Berzelius, který na tyto úkazy pohlížel nedůvěřivě, sám přesvědčil se o jich správnosti vlastními pokusy. Berzelius poznal r. 1830, že kyselina hroznová má stejné složení jako vinná, ač vlastnostmi se liší. I nazval takové sloučeniny, které při stejném procentním složení mají různé vlastnosti, látkami isomerními, a pak rozeznával u těchto případů ještě dvě skupiny: látky polymerní a metamerní (polymerie, metamerie). Rozdělení podrženo je v tomto způsobě podnes.

Jako zvláštní příklad isomerie uváděl Berzelius rozličné modifikace prvků. Úkazy toho druhu nazvány allotropií (od r. 1841). Z mnohých zmínek je patrné, že Berzelius snažil se objasniti příčinu isomerie tím způsobem, že v každé takové látce organické předpokládal složený radikál, který vznikl různým seskupením z téhož počtu atomů. Že by však Berzelius problém prostorového uspořádání rozřešil a že názory jeho byly totožny s nynějšími, nelze tvrditi. Jest však jisto, že případy isomerie přispívaly ku pečlivějšímu studiu látek co do jich složení. Již v témže roce, co Wöhler připravil močovinu, poukazoval Dumas a Boullay příležitostně při zkoumání alkoholu a étherů na to, že všem těmto látkám jest jistá skupina atomová společná, tak řečený radikál. Případ podobný uveden byl u kyanu. Radikál, zvaný aetherin (Berzelius) $C_2 H_4$ byl v těchto sloučeninách (alkoholu a étheru) předpokládán a zároveň tyto sloučeniny byly srovnávány s anorganickými sloučeninami, s ammoniakem.

Jako ammoniak chová se zásaditě, podobně i aetherin a dává s vodou hydráty, s kyselinami éthery.

Výsledky sestavili v tabulku :

aetherin	$C_2 H_4$	- - - - -	ammoniak	$H_3 N$
alkohol	$C_4 H_4 + H_2 O$			
éter	$2C_4 H_4 + H_2 O$			
chlorid ethylový	$C_4 H_4 + H Cl$	- - - - -	salmiak	$H_3 N + H Cl$
octan ethylnatý	$2C_4 H_4 + C_8 H_6 O_3 + H_2 O$	- - -	octan ammonatý	$2H_3 N + C_8 H_6 O_3 + H_2 O$

Naproti tomuto náhledu choval se Berzelius velice zdržlivě. Později přidal se k názoru Dumasově. Silný impuls a podporu dostalo tehdy již se uplatňující mínění, že sloučeniny organické mají co děkovati za svůj charakter radikálům, jež v sobě chovají, pamětihodnými pracemi Liebiga a Wöhlera o radikálu kyseliny benzoové. Dokázali svými výzkumy s naprostou jasností, že při četných přeměnách silice hořkomandlové (sloučeninách chlorových a bromových) zůstává jistý radikál (benzoyl) nezměněný, jenž má složení $C_{14} H_{10} O_2$. Učili dále, že tento radikál nalézá se v kyselině benzoové, v benzoylchloridu, bromidu, v benzamidu, v étheru kys. benzoové atd., a že chová se jako prvek.

Berzelius byl podanými výsledky tak přesvědčen, že uznal jich platnost. Ovšem dotkly se tyto výsledky jej citelně. Byl totiž nucen (třeba na krátko) svoji základní větu změnit, že kyslík v radikálu nesmí býti přítomen.

Mnozí z chemiků té doby byli toho domnění, že dokázané radikály v některých sloučeninách nutno považovati za samostatné atomové skupiny, a že ty musejí býti získány. Třebaže benzoyl nebyl izolován, věřili přece v jeho existenci a možnou přípravu. I hledány ony atomové skupiny v látkách svým chemickým chováním a vznikem blízkých. Studována zejména řada látek, která s alkoholem jsou v blízkém vztahu, a prozkoumána co nejdůkladněji zejména Berzeliem a Liebigem. Roku 1833 snažil se Berzelius zařaditi i sloučeniny organické do svého dualistického systému a pokládal je za binární sloučeniny. Při tom pokládal benzoyl za oxid skupiny $C_{14} H_{10}$; superoxid tohoto komplexu jest pak kyselina benzoová. Ether pokládal rovněž za oxid radikálu ethylu — psal jej $(C_2 H_5)_2 O$ — a alkohol považoval za oxid radikálu $C_2 H_6$. První měl odpovídati anorganickým zásadám a měl býti v étherech s kyselinami podobně sloučen, jako oxydy kovové v solích. Tím byla souvislost mezi oběma sloučeninami úplně přerušena.

Liebig, pozoruje tuto okolnost, hleděl věc napravit, ale dopustil se nové chyby. Pravil, že ether i alkohol jsou sloučeninami téhož radikálu ethylu, jemuž však dal vzorec dvojnásobný, totiž $C_4 H_{10}$. Ether považoval za oxid tohoto radikálu a psal jej $(C_4 H_{10})_2 O$, alkohol jakožto ethyloxidhydrát $C_4 H_{10} O . H_2 O$. První sloučeninu přirovnával ke kaliumoxydu, druhou k hydrátu draselnatému. Rozdíl mezi názorem Liebigovým a Dumasovým záležel v tom, že Dumas považoval ether za hydrát $(2C_4 H_4 . H_2 O)$, Liebig za oxid $C_4 H_{10}$.

Liebig nabýval o radikálu ponětí ponenáhlu jiné než Berzelius, který domníval se, že jsou neproměnné. Dumas hájil svoji theorii proti Liebigovi statečně až do r. 1834, kdy Feise objevil merkaptany. Liebigovi dána zde příležitost, aby uvedl znova důvody pro i proti své theorii. Feise pokládal merkaptany za analogické sloučeniny alkoholu, jakožto složeniny siřníku, ethylu a sirovodíku a soudil dále dle toho, že ether není žádným hydrátem, nýbrž oxydem.

Když pak Dumas vzdal se r. 1837 své étherinové theorie a spojil se s Liebigem ku prozkoumání a zpracování organických sloučenin na základě

radikálové theorie, dosáhla stará theorie radikálová svého vrcholu. Dumas v pojednání uveřejněném v „Comptes rendus de l' academie des sciences“ v Paříži uvádí jménem Liebigovým změněné své názory, porovnává tam organické radikály s elementy a nazývá chemii organickou „chemií složených radikálů“. Práví: Chemie organická má své vlastní elementy, které přijímají brzy úlohu chloru nebo kyslíku, ale též nějakého kovu. Kyan, amid, benzoyl, radikály ammoniaků, tuků, alkoholu a jich derivatů, tvoří pravé elementy organické povahy, kdežto nejjednodušší součástky, jako uhlík, vodík, kyslík a dusík se tehdy ukazují, když organická látka je rozrušena. Na tomto přirovnání nezůstali chemikové, nýbrž dle návodu Berzelielem r. 1817 vysloveného snažili se vědomostí z chemie anorganické využití při stanovení složení těl organických.

Dalším rozvojem theorie radikálové bylo třeba pojem radikálu přesněji podati. Stalo se tak Liebigem, jenž r. 1838 pojem radikálu kyanu přesně charakterisoval: Nazýváme kyan proto radikálem, že 1. jest neměnicí se součástí řady sloučenin, 2. protože jej možno ve sloučeninách nahraditi jinými, a 3. že jej možno ve sloučeninách s jinými jednoduchými látkami vypuditi a nahraditi aekvivalenty jiných jednoduchých látek.

Práví v dalším pojednání, že radikál jest jen tehdy přesně jakožto takový charakterisován, vyhovuje-li aspoň dvěma z těchto uvedených podmínek. Tím byl dán popud k přesnému vyšetřování o chování se organických látek, zejména co se týče produktů rozkladných a záměnných. Vynikající síly věnovali se tomuto úkolu a snažili se vyšetřiti bližší součásti u látek příbuzných. Přes vady radikálové theorie zůstává cena její značnou právě v tomto popudu. Ovoce snah těch objevilo se záhy. Na sklonku 4. a počátkem 5. desetiletí vykonané práce Bunsenovy přispěly k posílení radikálové theorie. Pracemi těmi ukázal, že t. ř. alkarsinu, produktu destilačním z octanu draselnatého a kys. arseničné, přísluší radikál arsen obsahující, a že tento radikál při řadě dějů zůstává bez proměny a ba dokonce, že jej možno izolovat. Podle toho byl alkarsin pokládán za oxid tohoto radikálu, zvaného kakodyl o vzorci $C_4 H_4 A_3 O$.

Tato starší radikálová theorie, třebaš byla proudy novými vyvrácena z kořene, přece znamená oproti ojedinelým pozorováním dřívějším rozhodný pokrok. (Příště dále.)

Rozhled světem.

Ze slezského školství. Ve školství slezském připravuje se změna o rozdělení školních okresů a tím i národnostních. Veškeré české školy ve Slezsku Těšínském patřily dosud pod jeden inspektorát. Je veřejným tajemstvím, že bude jmenován inspektorem českých škol v okres polsko-ostravském ředitel tamnějších měšťanských škol Š. Němec, v okresu fryštátském prof. německého gymnasia v Těšíně Landsfeld rodem Moravan (z Malenovic). Tomuto mají přiděleny býti i tři české školy v okresu těšínském. Též i polské školy na Frýdecku a Fryštátsku dostanou svého inspektora.

Snad tímto rozdělením nastane českému školství lepší doba. Však už je také nejvyšší čas. Frýdecký inspektor, A. Hoffmann, jsa příliš zane-

prázdněn pracemi administračními, nekonal inspekci už po několik let. Ba mluví se, že vzdálených škol v Morávce vůbec ani neviděl.

První oprávněný ústupek již dávno dožadovaný učiněn byl minulý rok, kdy po prvé konala se okresní konference v jazyku českém; aby však německá hrstka necítila se v menšině, byli němečtí kollegové přiděleni německé sekci, k níž dle libosti mohli přistoupiti i učitelé škol utrakvistických.

Tento dvojí loket německý patrný je všude. Tak v Pol. Ostravě existují dvě soukromé školy: polská bez práva veřejnosti, německá s ním.

Českou matiční školu ve Frýdku navštívil loni zemský inspektor Wihlidal za příčinou udělení práva veřejnosti, ale dosud je bez něho.

Ustanovením abiturientů z českého ústavu v Pol. Ostravě, učiněn jednou konec starému nešvaru: Byliť propuštěni mnozí výpomocní učitelé nekvalifikovaní, kteří byli skutečnou překážkou zdarnému rozvoji našich škol. Jak mohlo vypadat vzdělání žáka školu opouštějícího, vyučoval-li jej kostelník (v Domaslovicích před 4 lety) nebo sextan, oba beze všeho methodického vzdělání!

V mladé abiturienty polsko-ostravské kladou se velké naděje, neboť většina našeho učitelstva jsou odchovanci německých ústavů z Těšína a Opavy, namnoze svému lidu odcizení. Je opravdu smutným zjevem, studují-li synové českých nadučitelů na německých školách a dožadují-li se titěž pomoci od Nord-Marky na zřízení německé nejvyšší třídy (Dobratice). Je sice pravda, že i mezi učiteli s německým vzděláním je mnoho česky cítících a zdatných pracovníků, ale i ti rádi před úřady blýskají se samospasitelnou.

Jestliže takoví byli vychovatelé našeho lidu, nedivme se potom případu petřvaldskému. (Petřvald — okres Fryštát — je jedno z většího počtu průmyslových míst, jež přes noc vyrostla zřízením kamenouhelných dolů). Místo dlouhého výkladu otiskujeme citát ze Školského věstníku:

Z Petřvaldu. Zdejší tři kollegové Jos. Najzar, Del-Favero, Vysloužil byli bez disciplinárního vyšetřování přesazeni na různá místa na pouhý pokyn některých obecních veličin, zaprodaných závodům, ačkoliv přes 220 občanů žádalo svými podpisy, aby dotyční učitelé byli ponecháni na škole v Petřvaldě. Příčinou — záminkou bylo, že přednášeli na schůzích (třebas nepolitických o věcech rázu čistě kulturního), tedy pro práci, k níž byli inspektorem při jedné konferenci vybízeni. Skutkem tím pobouřena česká veřejnost, neboť známo, že si učitelé takového trestu nezasloužili, avšak tábor lidu na den 27. září svolaný, kde mělo se posvítiti na školské naše poměry, byl bezdůvodně zakázán. Doufáme, že učitelstvo svých kollegů také se zastane na příslušných místech.

Ze země „svobody“. Dne 25. června předložil ministr vyučování ve Francii Doumenge poslanecké sněmovně osnovu zákona, dle níž na obžalobu vyučovacího dozorcího úřadu otcové, poručníci atd. trestáni býti mohou, zabraňují-li dětem účastniti se některé z vyučovacích hodin, protože se v ní mluví proti církvi nebo náboženství; též nedovolí-li používati všech předepsaných školních knih i obsahu protináboženského. Trestu podléhá také ten, kdo slovem nebo písmem ke spáchání takového „trestního činu“ vyzývá. Osnova se stane nepochybně „zákonem“ a rodičové budou takto zbaveni přirozeného vychovatelského práva svého. Podnětem k podání osnovy bylo: Učitelé často před celou třídou články víry tupili; rodičové žalovali a soudní dvůr vydal často rozsudek, v němž tuto činnost učitelů

ostře pokáral. — Aby se tak budoucně nemohlo státi, tomu má odpomoci zákon, jímž bude „svoboda svědomí“ výtečně dokumentována.

Školu v lese pro výchovu dítek tělesně slabých a opuštěných zřídili dle vzoru podobného ústavu v Charlottenburgu u Berlína v Kostelci nad Orlicí v Čechách. Mimo budovu obytnou a školní, jest zřízena i budova hospodářská, kdež se děti pracemi hospodářskými a řemeslnými budou zaměstnávatí. —ch—

Ženská universita v Japonsku. Před třemi lety založila japonská vláda universitu výhradně pro ženy, která má nyní přes 800 posluchaček. Mnohé z posluchaček náležejí nejnižším a nejchudším třídám lidu a přibýly do Tokia z velmi vzdálených provincií, aby byly účastny universitního vzdělání.

Učitelé v Chicagu. Učitelé v Chicagu žádají, aby zaveden byl ve školách opět tělesný trest a aby se ho ve vážných případech užívalo, aniž by z toho povstalo nějaké ukrutenství. I soudcové v Chicagu, jimž přiděleno soudnictví mládeže, se vyslovili, že špatné děti může mnohdy přivést na lepší cesty jen výprask.

K.

Volná škola.

Když přiletělo k nám šumné a vábivé heslo „Volná škola“ z cizích oblastí, tu se na chvíli rozvířila hladina veřejného žití. Křičelo se, že už zář budoucí „volné školy“ rozlévá se po dalším obzoru a tu jsme si mnuli oči, abychom shlédli lépe tuto zář, kterou časopis „Volná škola“, zednářský to skioptikon, reprodukuje. „Volná škola“ nás naplnila více lítostí než strachem nad neblahou budoucností našeho těžce zkoušeného národa.

Bohudíky, obava naše rozprchává se jako mráček, do něhož zaduje teplý větérek. „Volná škola“ stavící na nepřirozených základech, stává se čím dále tím více absurdní. Zvláště časopis „Volná škola“, který chtěl vybudovati monumentální budovu „Volné školy“, stává se hrobařem této utopie na štěstí národa. Že tento časopis pro nešikovné psaní upadne v nemilost své zednářské vrchnosti a ohlásí „konkuts“ svého obchodního podniku, lze očekávatí.

Nový IV. ročník „Volné školy“ hned v 1. čísle čestně se řadí ke svým předcházejícím bratrům. Obsah tohoto čísla svědčí, že redakce již dobře poznala nemyslivost a lehkověrnost svých čtenářů a že může tudíž bez starosti vytisknouti ve svých sloupcích různé „lektvary“, v zednářské kuchyni urobené.

V prvním článku vystupuje na jeviště volný myslitel kol. Tuček používá ku článku „Volná škola východištěm volnosti lidské“ motta, které se hodí na volnou školu, jak se v praxi miní uplatniti, jako pěst na oko. Motto to zní: „ . . . Prosím vás, abyste se milovali, dobrých násilím tlačiti nedali a pravdy každému přáli.“ Kéž by širitelé „Volné školy“ tímto Husovým výrokem se řídili! Ale my, jak volné myslitele známe ve všedním životě, víme, že od útisků a terroru, s kterým srostli, nikdy neupustí.

Kol. Tuček touží po volné škole, domáhá se jí, takové, která učí pravdě a ničemu než pravdě. Dle toho byla a je škola křesťanská školou lži. O, zahalte si tváře, vy nesčetní znamenití paedagogové, vy jste životy své i životy dítek, vám svěřených, utratili ve lži. Slyšte to, vy učitelé, odcho-

vanci mužů hluboké učenosti, povalte s Tučkem školu lži, otevřte síně pravdě Tučkově, ať je ten ráj již jednou zde!

Tuček volá po volné škole, která bude prý vychovávatí láskou, nikoliv násilím, bude prý předváděti duši dětské jen obrazy dobra a šlechtnosti a bude chrániti, aby nevnikla v ně vášeň, zloba, nešlechtnost.

Toho všeho můžete a vlastně máte, p. Tučku, dosáhnouti ve škole nynější a jestli toho nedovedete a čekáte až na „volnou školu“ pak nepatříte do školy ale do — káznice.

Škola křesťanská vychovala miliony charakterů, položila základ ku světové pověsti našich vědců a umělců, nuže, nač tedy očekávati „cosi“, co už máme. Skutečně jen lidé duševně nepřičetní nemohou neviděti sladké ovoce křesťanské školy a mezi ně patří kol. Tuček s černými, zednářskými brejlemi na očích.

Dále opětně žádá, aby se vyloučilo ze školy všecko, co je zbytečné a zbytečné je to, co není pravdivé.

Kol. Tuček by té „své“ pravdě prospěl, kdyby byl hned místo „kolem do kola chodění“ určitě definoval, co je „zbytečné“, jinak je to volnomyšlenkářská „mlhovina“ která zastírá ten pravý cíl volné školy, povědomý jen zasvěcencům bratří tří teček.

Vysvědčení duševní samovraždy vyhotovuje si kol. Tuček dovolává-li se pro volnou školu atheistickou Komenského.

Volnomyšlenkáři dávno zavřeli knihy Komenského, jinak by od svého obchodního podniku musili upustiti.

Kol. Tuček snažil se býti ve svém povídání vážným ale nepodařilo se mu to. Do své povídačky vpletl následující nesmysl, který musí čtenáře rozesmáti.

Volná škola prý nestrpí žádných sporů — leč vědeckých. Bude to podívaná pro bohy, až vážný 20letý, volný myslitel, před žáky, kteří ještě nestrávili slabikáře a násobilky, bude rozebíratí vědecké spory. My jsme se nadáli, že ve „volné škole“, kde bude se přednášeti pravda a exaktní vědy Krejčího, vůbec ke sporu dojiti nemůže. Kol. Tuček je nedůsledným, jako vůbec každý „volný“.

A ještě něco.

Volná škola prý rozřeší též otázku ženy, kterážto byla otrokyní.

Otázku ženskou rozřešilo křesťanství a „volná škola“ otázku tuto zamotá, jak tomu bylo v pohanském Římě. Věhlasný (!) vůdce volné školy dr. B. ostatně prakticky označil, jak by byla ve státě volnomyšlenkářském otázka ženská rozřešena.

Jak by vypadaly budoucí generace, volnou školou vychované, vlastně deformované, můžeme vystihnouti z obrázku, v tomtéž článku uvedeném ale na nepravou adresu aplikovaném. Zde tento obrázek:

„Před dílem umělce, kde umění štětce jeho nahou ženou se zabývá, pozorujeme diváky. Houf gigrlat vykuluje blbé, podlité oči, jako na stopkách, očmuchává maso na plátně, oblizuje se v koutcích a polýká dušeně sliny se mu sbíhající.“ Ano, p. Tučku, tento obrázek je jako stvořený pro chovance „volné školy“. Kontury těchto „gigrlat“ už bylo zřítí v „Plodínové bursé“ v Praze o sjezdu „volných“.

Jak by to vypadalo kdysi uboze, když nyní „volní“ začínají býti v řešení otázky ženské skutečně „moc volní“!

Ve článku druhém „Náboženství ve volné škole“ nazývá dr. Bartošek, nejnovější apoštol nihilismu náboženského, církev posledním zbytkem mrtvého středověku, která docela přirozeným postupem vývoje ze školy zmizí. — (Nač tedy p. dr. Bartošek tolik energie vyplývá proti křesťanské škole?) Církvi prý již strojí se pohřeb a brzy jí bude vykázáno místo v museích. Zdá se, že volný myslitel dr. Bartošek sedl si na delfickou třínožku a miní dělati vážnou konkurenci delfické Pythii. Dr. Bartošek pohřbu církve se nedočká, jak se jeho nedočkali všichni ti hrobaři věků minulých.

Bartošek ve své hallucinaci viděl pohřeb katolické církve zapříčiněný pouze „volnou školou“ a proto hlasem tura volá po laické, volné škole: žádáme zkrátka naprostou laicisaci školy.

Dr. Bartošek nadhazuje si velmi chytře otázku: „Buď jsou církve užitečné a činnost jejich blahodárnou, a pak ať se podporují, anebo jsou škodlivy, a pak nutno je potírat.“

Každý zajisté uhodne, jak si dr. B. tuto otázku zodpověděl. Negativní odpověď na druhou část otázky, dává dru Bartoškovu právo, aby omluvil svůj zuřivý boj proti křesťanské škole.

Nejpodařenějším kouskem páně Bartoškovy volné logiky jest skvostná dedukce: „Jako bylo barbarstvím ponechati právo řeckým rodinám nepohodlné dítky utracovati, taktéž by bylo barbarstvím ponechati nyní rodičům jejich přirozené právo vychovávat dítky své v názorech křesťanských.“

Dru Bartoškovu nestačí pouze vyloučiti náboženství ze školy a chovati se k náboženství passivně, nýbrž nutno jest, aby učitel ve všech předmětech potíral náboženské bájky, jimiž by chtěli rodiče své dítky doma vychovávat.

Dr. Bartošek vyzývá stoupence volné školy, aby zanechavše passivní resistance vedli si výbojně. Jest jisto, že organisovaní před touto autoritou Bartoškovou se hluboce ukloní a v boj s tou hydrou se pustí.

Na začátku svého článku pohlíží na církev jako na „zkomírající útvar“ a na konci své „plkačky“ alarmuje do boje proti „zkomírající církvi“.

Jaká v tom důslednost? Co zmirá přirozeně, nač ještě potírat, když to zajde samo sebou? Výzva k boji proti „zkomírající církvi“ je známkou, že dr. Bartošek sám sobě nevěří a že celá jeho volná škola není ničím jiným než papírovým obchodním podnikem.

V tomtéž čísle lze postřehnouti ještě jeden rebus, který organisovaný hned luští. Jakýsi organisovaný volný myslitel Krajský po způsobě Bartoškově klade si otázku, kdy konečně dostaví se na zemi mír, láska, mravnost? Na otázku tuto sám si odpovídá: Mír, láska zavládne, až bude povalena hierarchická organisace církve. Správnější odpovědí by bylo, kdyby byl řekl, že pokoj dostaví se teprve tehdy, až takoví organisovaní mudrci naučí se nestranně a správně mysleti.

I tento kollega, jako jeho vrchní hlava dr. Bartošek, cítí v sobě talent velícího generála a proto soudruhy své vybízí k boji proti křesťanské škole válečným pokřikem: hranice, inkvisice, mučidla, Hus, Bruno, Jeroným Smetana. Vhodným protějškem k těmto hrůzám jsou ta těla křesťanů bez hlav, ležící u guillotiny „Veliké Revoluce“. Protějšek ten se organisovanému nehodil do „krámu“ a proto musil o obětech „Veliké Revoluce“ mlčeti.

XI. valná hromada spolku katolických českých učitelů na Moravě.
 Letošní valná hromada spolku katolických učitelů dne 25. července 1908 na Velehradě konaná, svědčila o tom, že katolická učitelská organizace mohutní a roste a nalézá již pochopení i mezi mladší generací učitelskou, která na valné hromadě byla velmi čteně zastoupena. Terror organizovaných učitelů proti konservativním soudruhům v povolání nese bohudík — dobré ovoce: Učitelstvo bez bázně vstupuje do katolického, jenž letos čítá již přes 500 členů. Rozvoj spolku katolického učitelstva je přirozený, rok co rok slušný počet členstva přibývá, a není daleká doba, kdy i četný počet těch z řad učitelstva, kteří pro různé ohledy zůstávají mimo spolek, ač myšlením i citěním se spolkem sympatisují, otevřeně do řad katolického učitelstva se přihlásí. Nadšení, které se jevílo na XI. valné hromadě, zvláště u mladší části učitelských účastníků, je pro rozvoj tohoto důležitého spolku významným a rovněž je dobrým znamením pro budoucnost.

Valnou hromadu zahájil křesťanským pozdravem zemský a říšský poslanec a nadučitel z Frýdlantu J. M. Kadlčák, jenž uvítal zástupce spolku katechetů vdp. prof. Sauera, zástupce katol. omladiny p. Dovrtěla, rol. syna z Alexovic, ligy akademiků p. Ph. St. Smékala ze Žeranovic, zástupce kolleje T. J. vdp. Tomečka a přítomné zástupce tisku.

Po té přednesli pozdravy:

Vdp. P. Fr. Tomeček, farář z Velehradu vyřizuje pozdrav jménem celé farnosti.

Sl. Hoffmannová jménem českých učitelek v Řepčíně.

Vdp. professor Alf. Sauer jménem katechetského spolku.

Selský syn p. Dovrtěl z Alexovic zdraví shromáždění jménem sdružení selské katolické omladiny a přednáší prosbu, aby katolické učitelstvo podporovalo snahy katolické selské omladiny tou měrou jako to činí v protivném táboře pokrokové učitelstvo. „Bude-li katolické učitelstvo pracovati pro nás, praví řečník, nechť je ubezpečeno, že my provedeme heslo: Do katolické školy, katolický učitel“, v době nejkratší!

Ph. C. Smékala ze Žeranovic přednáší pozdrav jménem katolického studentstva vysokých škol. V delším promyšleném proslovu poukazuje na nutnou součinnost učitelstva s katol. studující mládeží.

Sl. Šebíková jménem křesťansko-sociálního sdružení.

Posl. Kadlčák: Pozdravuje valnou hromadu jménem klubu poslanců strany národní. Na to přikročeno k vlastnímu programu valné hromady.

J. Mezírka, ředitel měšťanských škol z Příbora podává obšírnou zprávu jednatelskou, v níž vyličuje činnost a úkoly spolku českých katol. učitelů. Spolek stal a stojí ve službě katolické rodiny a katolických dětí a tomuto úkolu zůstane i na dále věren, bez ohledu na terror pokrokařské části učitelstva. Jménem spolku vzdává díky neunavnému předsedovi p. poslanci Kadlčákovi a všem, kdož k zdatu snah spolkových přispěli. Odmítá rozhodně výtku zpátečnictví a prohlašuje, že katol. učitelé jsou přátelé pravého pokroku, což dokázali tichou prací: kursy vědecké, které bu-

dily obdiv přátel a nepřátel svědčí o tom, že, třebaž je dosud malý hlouček obětavých pracovníků, katolické učitelstvo pochopilo plně význam doby a svého kulturního poslání. Kdyby tak mnohý zbloudilý druh mezi nás zavítal otevřely by se jemu oči a odsoudil by všechny ty lži, které nepřátelské tiskoviny o nás rozšiřují. Výbor spolku konal 4 výborové schůze. Počet členů dostoupil číslice 500. Věc naše je spravedlivá. Nepřátelé naši věčně jsou proti nám malomocni, proto chtějí nás zastrašiti terrorem, nadávkami. Než vítězství konečně jest naše! Pracujeme mezi lidem. Na lid působí massy a na učitelstvo taky. Lid jest s námi. Rázně do předu!

Posl. Kadlčák připomíná, že spolek katol. učitelstva právě po stránce osvětové stojí na svém místě. Připomíná záslužný skutek Msgra Dra Kachníka, jenž v Nivnici založil jubilejní besídku. Tento čin jubilejní považuje za směrodatný. Tímto ukázal spolek, jak se mluvení o pokroku musí uváděti ve skutek. Řečník nenalézá dosti slov, aby Dru Kachníkovi jménem spolku poděkoval. Spolek v Nivnici způsobí obrat. Mladší kollegy vybízí řečník vřelými slovy k práci: Každý učitel musí státi v čele ruchu osvětového. Doporučuje, aby se všude zakládaly knihovny spolky vzdělávací. Čím méně je nás, tím vydatněji třeba pracovat! Zejména klade na srdce přítomným šíření katol. tisku a přítomným četným učitelkám připomíná jejich povinnost působiti na matky.

Sl. Teresie Holánková z Brna podává velmi podrobnou zprávu pokladní, z níž jde na jevo, že spolek stojí si dobře bez jakékoli cizí pomoci. Zároveň připomíná obětavost Rymnické omladiny, která spolku ze slavnosti věnovala 10 K.

Usneseno, aby funkcionáři spolku byli častěji uvedeni ve „Vychovatelských Listech“.

Redaktor „Vychovatelských Listů“ K. Tiray podává zprávu redakční a vybízí přítomné, aby projevíli svá přání vzhledem k obsahu a úpravě listu.

Fr. Richter, učitel ze Studenky navrhuje, aby ve „Vychovatelských Listech“ byla zavedena polemická část, kde by se odpovídalo na útoky Komenského, Věstníku atd. Většina účastníků prohlašují, že nejsou proto. Nám je třeba klidu a trpělivosti. Nejsem přítelem toho, pravil posl. Kadlčák, aby se nepříteli na útok odpovídalo palcátem. Stanovisko našeho listu musí býti vyšší než Věstníku, a to ethické. V debatě, již se účastnili pp. Mezírka, Kadlčák, sl. Rubrová usneseno, aby ve „Vychovatelských Listech“ byly přinášeny informační články, rozhodnutí správního soudu, praktické otázky právní a j.

Sl. H. Rubrová z Brna, přednesla zprávu administrační, z níž jde rovněž na jevo, že list se udržuje bez podpor — vlastní silou.

P. Berg, řídící učitel z Nov. Hrozenkova ujímá se slova a za všeobecné pozornosti podává poutavou přednášku „O biologickém vyučování“, kterou upoutal účastníky dokonale. Jeho vědecké vývody doplnil Dr. Jos. Kachník, jenž poukázal na některé metody vyučovací a osvětlil zejména metodu Jungovu.

M. Koutný, řídící učitel z Krčmaně přednesl „Rozhledy po výchově“ a britkou, šířící kritiku činnosti pokrokového a socialistického učitelstva. Temperamentní jeho přednáška vydána bude (v redakci „Našince“) jako brožura. Po skončení přednášky bylo odměnou neutuchající potlesk a četné gratulace.

Na to vyřízeny některé formalie: Usneseno, aby byly vyslány deputace k návštěvě následníka trůnu do Kroměříže sl. Chytilová, Holánková, Hoffmannová, předseda Kadlčák, Kořínek a Polanský. Na apoštolát koll. Berg, na rolnický sjezd 7.—8. září: Kořínek, Koutný, Mezírka, sl. Šebíková. Na katol. sjezd do Prahy: Sl: Hoffmannová a p. Trískala. Zároveň odeslán Sv. Otcí a J. Veličenstvu holdovací telegram.

Ve volných návrzích usneseno pořádati vědecký kurs v Olomouci a další kroky v tomto směru svěřeny prof. Msgr. Dr. J. Kachníkovi. O návrhu, aby vynecháno bylo v názvu spolku slovo „katolický“ dle přání všech účastníků nehlasováno.

Jan Kořínek, řídící učitel z Častkova navrhuje, aby podána byla žádost na ministerstvo, aby učitelé vojáci obdrželi rozněž jako jiní jubilejní medaillii. Dle zprávy posl. Stojana, jenž v té příčině intervenoval u ministra je naděje na kladné vyřízení.

J. Hudeček poukazuje na nutnost, aby spolek vešel v užší styk s lidem. Dokud se neopře o lid nemůže se rozvinouti. Toho by se dalo docílití pořádáním častých přednášek. Katol. učitelstvo mělo by tak silnou morální oporu. Předseda poukazuje na to, že dosud není dostatek pracovníků a co jsou, že jsou prací přetížení.

Sl. Hoffmannová referuje o sjezdu delegátek katol. učitelek. Sl. Šebíková předkládá stanovy spolku pro slabomyslné, jež schváleny a usneseno sídlo spolku v Olomouci a rozsah i pro Slezsko. Pan Kořínek navrhuje, aby spolek hleděl si též organizace mládeže. Dr. Kachník připomíná, že by to vyžadovalo změnu stanov, souhlasí však s návrhem p. Kořínka. Výboru uloženo, aby učinil v tom směru potřebné kroky.

Po vyřízení některých dotazů, vřelým doslovem a poděkováním všem účastníkům zdařilé valné hromady, schůze svoláním slávy Jeho Veličenstvu a Sv. Otcí za všeobecného nadšení skončena. Kéž se záhy uplatní šlechetné snahy katolických pracovníků učitelských. Zdař Bůh!

Sjezd polských učitelů ve Lvově na oslavu 40. ročnice záslužné činnosti Tovaryšstva paedagogického konal se 27. a 28. srpna. Započal mši sv., již sloužil kn. arc. Bilczewski. Súčastnili se zástupcové zemské školní rady a jiní hodnostáři. Arcib. Bilczewski měl překrásnou řeč, v níž velebil záslužnou činnost učitelstva a žehnal jeho snahám. Posl. Kadlčák, kterýž arcib. okázale vyznamenan, tlumočil pozdrav katolického učitelstva moravského za nadšeného souhlasu shromáždění. Zástupce náš súčastnil se celého sjezdu, na němž mluvili učitelé z Ameriky, z Pruska, z Ruska atd. Jednání sjezdu vyznělo nadšeně pro křesťanskou výchovu národní, již více než 3000 Tovaryšstva paedagogického prohlásilo za jediný základ vši výchovy a učby dobré. Sjezd lvovský podal důkaz, že ohromná většina polského učitelstva má tytéž cíle a program, jaký uskutečňuje katol. učitelstvo české na Moravě.

Z Přestavk u Přerova. Ctih. sestry sv. Voršily proměnily svou německou školu obecnou a měšťanskou v Přestavkách v českou. Majíce na zřeteli časové potřeby české křesťanské dívky, pečují o tělesný i duševní vývoj chovank. Ústav má následující školy: 1. Školu mateřskou pro dítky externí. 2. Pětiletou školu obecnou. 3. Školu měšťanskou. 4. Jednotřídní školu pokračovací. 5. Škola průmyslovou. 6. Školy neb kursy jazykové. 7. Kurs hudebně-pěvecký. 8. Kurs pro malbu, zvlášť na látkách, hedvábí,

dřevě atd. V ústavě pořádají se občas přednášky a divadla, při nichž chovanky spolupůsobí. Při ústavě zřízen i kurs taneční. Vyučuje se též němčině na základě mateřského jazyka. Pro frančtinu a angličtinu jsou učitelky rozené Angličanky a Francouzky. Ceny levné. Krajina zdravá, stanice blízká. Prospekty zasílá představená Voršilek v Přestavlkách u Přerova.

K charakteristice pokrokařského učitelstva. Nepodezřelý svědek „Pokroková Revue“, nající jistě spolehlivé informace, charakterisuje vlastní lidi zajisté správně, když o poměru pokrokového učitelstva ke straně agrární píše do slova: „Učitelstvo organisované se domnívá, že strana agrární dopomůže jemu k zlepšení postavení jeho, ke zvýšení platů, a proto jde s ní. Úskalí pro tento vzájemný poměr jest však rozseto a nalíčeno s dostatek. Egoistická panovačnost strany agrární a známá její hrubá nensnášlivost; nedůtklivost a domýšlivost našeho stavu učitelského (rozuměj organisovaných!) nabývající víc a víc formy jakéhosi „aristokratismu“ se zachováním všech slovíček demokratismu — toť jsou dvě nejběžpečnější skaliska.“ Uvádíme bez poznámky.

(Z A S L A N O.)

Učitelé-vojáci. Již vícekrát bylo v učitelských časopisech poukazováno na to, že velká část učitelů-vojáků chová se při konání vojenské povinnosti stavu svého nedůstojně, a pohroženo uveřejňováním těch, kdo by se nad svou ctí zapomněli. Zdá se však, že dobře míněná ta slova u mnohých nedošla žádoucího povšimnutí. Dokladem toho tvrzení jest smutná zkušenost, již jsem při letoším svém cvičení ve zbrani v Brně nabyt. Co jsem za dobu 4 neděl viděl a slyšel, nelze pověděti. V jaké spoustě kalu a hnusu si tu libovali lidé, kteří se také k inteligenci chtějí počítati a kteří stále svou pokrokovostí se chlubí, nedovede si představit, kdo toho nezakusil. Konal jsem roku loňského cvičení u pluku, avšak tak spustlých řečí, jaké vedla letos většina učitelů-vojáků, neslyšel jsem ani od posledního čeledína. Vtipy nejsprostšího kalibru byly tu na denním pořádku, nejhnusnější nemravnosti a zkušenosti vypravovány, ba někteří nestyděli se ani vypravovati, kolik jich hnusné ty orgie stály peněz. Že nechybělo rozličných rouhání proti náboženství, rozumí se samo sebou. Také netřeba podotýkati, že zvláště knězi při tom nešetřeno. Vím též, že i v tomto stavu jsou jako všude někteří lidé nehodní, avšak tvrditi, že každý kněz je buď hlupák, jenž v jiném povolání uplatniti se nemohl aneb že z nekalých příčin kněžství se věnoval, to dovede jen ničema. A lidé mají býti vychovateli budoucího pokolení! Ubohé děti a ubohý národ!

Učitel-voják.

„Vychovatelské Listy“

vycházejí 20. každého měsíce, vyjma měsíce srpen a září.

Roční předplatné 6 K zasílá se administraci do Brna, Petrov č. 1. Za redakci odpovídá KÁREL TIRÁY, katecheta v Ivančicích. - Týž přijímá všechny literární příspěvky. . . Administraci vede sl. Hedvika R u b r o v á, učitelka. . . Expedici obstarává knihtiskárna F e r d. N a v r á t i l a v Ivančicích. - Tamtéž se zasílají reklamace.

Všechny příspěvky se honorují.

Tiskem Ferd. Navrátila v Ivančicích.